

AZ ALKOHOLKÉRDÉS MAI ÁLLÁSÁRÓL

ÍRTA:
Dr. STEINFÜLÖP

Különnyomata
Társadalmi Múzeum
Értesítőjéből

Posner Károly Lajos és Fia Budapest.

Az „alkoholkérdés” neve alatt tudvalevőleg az alkoholizmus leküzdésére irányuló törekvések összességét foglaljuk össze. „Alkoholizmus” pedig az alkohol (szeszes italok, bor, sör, pálinka) okozta károk összessége. Ezeket a károkat nemcsak a szó orvostudományi értelmében kell venni, vagyis ilyen kár nem csupán az egyén betegsége, hanem mindaz a baj, ami az alkohol élvezetéből a sejtekre, a szervekre, az egyénre, a fajra, a társadalomra, az emberiségre egészségügyi, gazdasági és kulturális tekintetben háramlik.

Az alkoholelleses törekvések ép oly régiak, mint maga az alkohol.¹ Amióta az alkoholt ismerik, azóta ismerik az alkoholizmust is a szó Orvostudományi értelmében. Rút, megvetendő, bűnös szokásnak tartják az alkoholizmust, melytől óva intik az emberiséget. A technika fejlődésével az alkoholtermelés óriási mértékben emelkedik és vele lépést tart az alkoholfogyasztás és az alkoholizmus. Az alkoholizmust rossz szokásnak, bűnnek tartják, és csak természetes, hogy a bűnnek elvont fogalmával más teljesen elvont fogalmat, a mértékletesség fogalmát állítják szembe. A mozgalom ezen az alapon legelőször az angol-szász országokban, az Egyesült-Államokban és Nagybritániában szervezkedik; minden tudományos alap nélkül, az alkohol csalfa, euphorikus hatása alatt hangoztatják a mértékletességet és a bűn fogalmának, de nem kevésbé az angol-szász népek hajlamainak és szo-

¹ Hogy az alkoholt már régen ismerik, annak bizonyága pl. a biblia. A felfogás, hogy a bor volna a legelőször ismert szeszes ital, újabban oda módosult, hogy az egyiptomiak már a legrégebbi időkben árpából készítették a sörhöz hasonló erjesztett italt. Lásd Hoppe: Thatsachen über den Alkohol.

kásainak megfelelően tisztán vallás-erkölcsi alapon indítják meg a harcot hívőkkel és nem a megismerés és belátás harcosaival. Emellett hangoztatják a mértékletes ivás előnyeit, (?) anélkül, hogy világosan, félreérthetetlenül megmondanák, hogy mi a mértékletes ivás? A szervezett mértékletességi mozgalom a század elején nyugatról kelet felé haladván, felhívja az összes kultúrállamok és népek figyelmét¹, de mint kizárólagos mértékletességi mozgalom² csakhamar el is tűnik.

A mértékletességi mozgalomnak két, tagadhatatlanul nagy érdeme van. Az első *a kezdeményezés* érdeme, mely teljes joggal megilleti, a másik pedig az, hogy tisztán és világosan-bebizonyította, *hogy a mértékletesség hangoztatása nem alkalmas eszköz az alkoholizmus leküzdésére és megelőzésére. És éppen ennek a negatív eredménynek a következménye volt az absztinencia, a szesz italoktól való teljes tartózkodás követelése.* Ismét az angol-szász népek tisztán tapasztalati úton, minden tudományos alapozás nélkül jutottak erre az eredményre. Eleinte csak a pálinkára vonatkozólag, melynek brutális hatása még a laikus előtt is ríktóan kiemeli az alkoholizmus pathológikus voltát. Az absztinencia eszméje a többi kulturnépnél is hódít, nem tekintik többé bűnnek az alkoholizmust, hanem kóros állapotnak, az egyén megbetegedésének, és ezen megismerés folytán természettudományi alapon tanulmányozzák az alkoholizmus lényegét. A hit helyébe a tudomány lépett. Az angol-szász népek jó sokáig nem követték az európai kontinentális népek ezen irányát, náluk az absztinens mozgalom, óriási kiterjedése mellett is, pietisztikus, vallásos szertartásokkal járó mozgalom maradt. Csak a legutóbbi években állott be ez irányban változás. Az angol-szász népek is belátták, hogy az alkoholt termelő és forgalomba hozó tőke óriási hatalmával és évszázadok előítéleteivel nem lehet úgy megbirkózni, ha újabb elő-

¹ Nálunk is volt ily mozgalom báró Wesselényi Miklós vezetése alatt, lásd a szerző „Az alkoholkérdés Magyarországon” című cikkét az Orvosi Hetilap 1906. évi 1. számában.

² Oly mozgalom, mely notorikus iszásokosok számára is mértékletességet és nem teljes tartózkodást prédikálna, tudtommal a kulturvilágban nincsen. Ezt csak egyes orvosok teszik — a keleten.

ítéleteket szegzünk ellenök, hanem hogy csak a tudomány fegyverével tudjuk az alkoholizmust legyőzni. Az újonnan alakított amerikai „Temperance Scientific Society” és az angol absztinens orvosok egyesülete¹ minden igyekezetét arra fordítja, hogy a modern tudományos alkoholkutatások eredményeit nemcsak a már szervezett absztinensek között, hanem a nép legszélesebb rétegei Között is terjesszék és köz-kincsesé tegyék.

A tudományos alapozás fordulópontot képez az alkohol-ellenes mozgalom történetében. Még annak előtte megmutatta a tapasztalat, hogy a pálinkától való tartózkodás követelése a pálinkafogyasztás tetemes csökkenését vonja ugyan maga után, de egyúttal a kevésbé koncentrált szeszes italok (bor és sör) fogyasztása oly mértékben emelkedik, hogy az abszolút alkoholfogyasztás az illető népnél nemhogy fogyna, hanem még növekedik is, és így az alkohol okozta károk nem csökkennek. Ezt tisztán mutatják az Egyesült-Államokban, Angliában, Skandináviában és Svájcban szerzett tapasztalatok. Ennek a jelenségnek magyarázata egészen egyszerű. A tudomány mai állása szerint az alkohol nem melegít, nem erősít és tápszernek sem tekinthető, de egy hatása feltétlenül van és ez az *euphorikus*, *narkotikus* hatása; kellemes érzéseket vált ki, minélfogva kevésbé érezzük a hideget, a meleget, az éhséget, a kellemtelenségeket, a fáradtságot és a bűt. Egyedül ezen hatás az, amelyet nemcsak az iszákosok, hanem az alkoholt kisebb mértékben fogyasztók is keresnek; hogy azonban ez a hatás eléressék, egyénileg változó mennyiségű, a legtöbb esetben idővel mindig növekedő alkoholmennyiség szükséges, melyen alul a keresett euphoria nem áll be. Az alkoholfogyasztók nagy tömege tehát a hígítottabb szeszes italban is ezeket a kellemes érzéseket keresvén, az ital mennyiségével pótolja annak csekélyebb koncentráltóságát, vagyis aki hozzá van szokva egy

¹ Az angol absztinens orvosok egyesülete a folyó évben Magyarországra, Ausztria, Dánia, Finnország, Németország, Svájc és Svédországnak már fennálló absztinens orvosok egyesületeivel, valamint az alakulófélben levő francia és norvég egyesületekkel nemzetközi szövetséget alakított, melynek célja elsősorban odahatni, hogy az absztinens mozgalom tudományos alapja mindenütt kidomboríttassék. Újabbán Németalföld absztinens orvosainak egyesülete is csatlakozott a szövetséghez.

decziliter pálinkához, az nem fog helyette egy decziliter bort inni, hanem annyit, amennyinek abszolút alkoholtartalma fölér a megszokott egy decziliter pálinkáéval. Ez a tapasztalat bírja rá a bor- és sörtermeléssel és bor- és sörkereskedéssel foglalkozó tőkét arra, hogy színleg résztvegyen az alkohol ellenes mozgalomban, azt hangoztatván, hogy az alkohol okozta károk egyedül a *pálinkaivásból* folynak. Ez t. i. a legalkalmasabb eszköz a bor- és sörfogyasztás emelésére. Ugyancsak ez okból a szeszes italok magasabb megadóztatása még sehol sem volt képes az általános abszolút alkoholfogyasztást még csak kis mértékben is csökkenteni, mert a szokványos alkoholfogyasztó, ha egyéb nélkülözés árán is, a kellemes érzéseket kiváltó alkohol-mennyiségekről lemondani nem akar.

A pálinkától való tartózkodás egyoldalú követelése a bor- és sörfogyasztás javára különösen azokban az országokban lép fel nagyobb erővel, amelyekben ezeket az erjesztett italokat nagyobb mértékben termelik. Így nálunk Magyarországon is. Ez a tünet szerintem az illető ország alkohol ellenes mozgalmának gyermekbetegsége. A tapasztalatok mutatják, hogy egy ország alkohol ellenes mozgalmá akkor nyugszik egészséges alapokon, ha sikerül ezt a gyermekbetegséget erélyes felvilágosító munkával leküzdeni, ellenkező esetben ez rendszerint a mozgalom teljes csődjét jelenti.

A megkülönböztetés az erjesztett és az égetett szeszes italok veszélyei között tudományos szempontból nem állja meg helyét, vagy legalább teljesen alárendelt jelentőségű. A koncentrált, égetett szeszes italok, a pálinkafélék csakis a szervezetnek azon részeire hatnak erősebben, amelyek velük közvetlenül érintkeznek, tehát a szájra, a nyelőcsőre, a gyomorra és a belek egy kis részére. Az emberi szervezet többi része nem érintkezik közvetlenül a fogyasztott szeszes itallal, azokhoz már csak a vérkeringés viszi az ital alkoholtartalmát. A szervezet ezen részére, nevezetesen a szívre és véréredényekre, a májra, a vesékre, az agy-idegrendszerre, a csirasejtekre nézve tisztán csak a fogyasztott szeszes ital abszolút alkoholmennyisége határoz, és teljesen mellékes, vájjon bor, sör vagy pálinka alakjában jutottak-e a szervezetbe.

Azelőtt az alkohol minden káros hatását az abban előforduló kozmás olajoknak tulajdonították. A tudomány ki-

mutatta, hogy a kozmás olajok magasabb alkoholok (butyl-, propyl-, amylalkohol), erősebb mérgek ugyan, mint a szeszes italok azon alkotó része — az aethyalkohol — mely őket szeszes italokká teszi, de oly csekély mennyiségben fordulnak elő, még a legtisztátalanabb rozspálinkában is, hogy hatásuk az aethyalkohol hatása mellett teljesen eltölpül. Különben ezen kozmás olajok a „természetes” szeszes italnak mondott borban is előfordulnak és a borból vagy cognacból desztillált alkoholban előforduló kozmás olajoknak ugyanaz a vegyi összetételük és ép oly káros a hatásuk, mint a burgonya- vagy rozspálinka kozmás olaja¹.

Ami pedig az ügy közgazdasági részét illeti, tagadhatatlan, hogy a bor és sör termelésére szükséges földterületeknek, s a termelésre és forgalomra szükséges tőkéknek felszabadulása nem kedvezne ugyan a bor és sör körül csoportosuló tőke érdekeinek, de aránytalanul több embernek nyújtana munkát és megélhetési alapot. Az alkohol hívei, hogy elijeszsenek az absztinenciától, azt a félelmes képet szeretik a falra festeni, hogy a különféle szeszes italok termelésével, kereskedésével foglalkozók elvesztenék munkájukat és keresetüket és hogy azoknak a földeknek, melyekben eddig szőlőt, gabonát és burgonyát termeltek, nagy része parlagon maradna.

E kérdés elég fontos arra, hogy szembe nézzünk vele. Az alkohol ellenes küzdelem, ha teljes sikerre vezetne, a gazdasági ágak közül a *szőlőművelést* érintené legérzékenyebben, de még a legteljesebb eredmény esetén sem okozná annak megsemmisülését. Évről-évre nagyobb az a szőlőmennyiség, amit gyümölcs alakjában fogyasztanak; az értékesítésnek ezt a módját a szőlősgazdák legjobban szeretik. Igaz ugyan, hogy ez még csekély hányada annak a szőlőmennyiségnek, amit bor alakjában ad el a gazda. De ha az emberi találékonyosság és az üzleti tőke annyit foglalkozik majd a szőlő eltartásának kérdésével, mint most a pinczekezeléssel, kitalálják valami egyszerű módját annak, hogy egész éven át lehessen friss szőlőt kapni. A must-értékesítés is manapság

¹ Lásd Liebermann: Die hygienische Bedeutung des Kunstweines, im Vergleiche mit dem gewöhnlichen Alkoholgenuss. Alkoholizmus elleni nemzetközi X. kongresszus jelentése. Budapest, 1906.

még elhanyagolt ága a szőlészetnek. Az a palaczkokra fejtett pasztörizált must, melyet a budafoki pinczemesteri iskola tavaly Japánországba küldött és oly fényesen kiállta a hosszú utat, hogy a japánok rögtön táviratilag rendelték nagyobb szállítmányt, kezdete lehet ugyan a bornemissza mohamedánok és buddhisták körében egy új kiviteli piaczfoglalásának, de messze van attól, hogy a bor alakjában való tömeges értékesítést pótolja. És az ily társadalmi átalakulás, amilyen a szeszes italoktól való teljes tartózkodás volna, legjobb esetben is oly lassan menne csak végbe, hogy azalatt a szőlőföldekbe fektetett tőke teljesen amortizálódhatnék és amily fokozatosan módosulna a fogyasztás igénye, úgy tudna a szőlőgazdaságban érdekelt tőke és munkaerő más teret találni az érvényesülésre.

A gabonaneműek közül csupán az *árpa* az, melynek jelentős szerepe van a szeszes italok előállításában. Tény, hogy a szeszgyártásra és a sörfőzésre való árpának jobb ára van, mint a takarmányozásra valónak; viszont a takarmányárpa nagyobb termést ad. Az egyik értékesítési módnak fokozatos csökkenése tenait nem lehet valami végzetes erre a termelési ágra nézve. Egy nagyobb vámemelés a sörárpát fogyasztó országok részéről, vagy a vasúti díjtételek emelése a sörárpa szállítási vonalán ép oly eltolódást okozhat — és nemrégiben okozott is — az értékesítési viszonyokban; azért senki se gondol az illető termelési ág megszüntetésére.

A szeszfőzésre használt *kukoriczamennyiség* igazán eltűnő kevés ahhoz képest, amit takarmányul és emberi táplálékul használunk. A *burgonya* értékesítésénél a szeszfőzés aránylag nagyobb szerepet játszik, de még ebből is jóval több fogy emberi és állati táplálékul. Magyarországon a Felvidék az, amelyikben a szeszgyártásnak fontos gazdasági hivatást tulajdonítanak a burgonya értékesítése szempontjából. De ha szemügyre vesszük, mekkora pusztítást visz végbe a szeszfogyasztás épen a Felvidék népének testi-lelki állapotán és anyagi helyzetén, senki se mondaná, hogy azért a gazdasági érdekért szabad ekkora áldozatot hozni.

A mezei gazdálkodással foglalkozó tőke és munka tud a maga részére más kereseti forrásokat is találni a szeszes italok előállításán kívül, ha foglalkozása gyümölcsét értékesíteni bírja.

Az élelmi cikkek értékesítésének pedig nem a lakosság fogyasztóképessége, hanem csupán a vevő ereje szab határt. Németországban a lakosság évente 3000 millió márkát költ szeszes italokra¹. *Budapesten* a nem iszákos, hanem a környezete és családja által határozottan mértékletesnek mondott *munkás*, saját kutatásaim szerint² átlag véve *keresetének 15%-át* elissza. Képzeljük el, hogy az emberek ezt a szeszes italokra kidobott pénzt húsrá, tejre, főzelékre, lisztre, szóval egészséges, értékes táplálékra fordítanák és akkor tiszta és világos előttünk, hogy a mezőgazdaság és állattenyésztés hatalmasan fellendülne és a munka nélkül maradt bortermelőknek, sör- és pálinkafőzőknek, a kereskedőknek, ügynököknek stb. elég foglalkozásuk és keresetük akadna. *Deák Ferencz a kocsmá kérdésében* a kocsmárosok sorsáról azt mondta:³ „Ha mocsarat akarok lecsapolni, ki kérdi azt, mit csinálnak akkor a békák?” Miért jelentené ez a mocsár csak a pálinkát és nem egyúttal a tetszetősebb mezben fellépő, de ép oly alattomos bort és sortis?

A tapasztalat is mutatja, hogy a pálinkától való tartózkodás hirdetésével és a bor és sör ajánlásával semmire sem megyünk; ez épp oly meddő maradt, mint a mértékletességi mozgalom egyáltalán és az igazi javulásra törekvők kénytelenek voltak a tartózkodást a borra és sörre is kiterjeszteni.

Tisztán tapasztalati úton ugyanerre az eredményre vezetett az *iszákosok gyógyítása*. Bebizonyult, hogy az iszákos csak úgy gyógyulhat meg teljesen, ha állandóan és véglegesen tartózkodik a szeszes italoktól; de csak úgy lesz absztinenssé, hogyha az orvos, ki neki az absztinenciát prédikálja, jó példával elől jár. Ezt a mértékletesség szószólói is elismerik, de hozzáteszik, hogy habár a mértékletesség egységes elve megingott is, de ez az alkoholkérdésnek kevésbé fontos részére: az iszákosok gyógyítására vonatkozik csupán: a fődolog az iszákosság megelőzése, erre nézve pedig a mértékletes ivás volna az alkalmas eszköz. De mi az a mértékletes ivás?

Az utolsó évek tudományos kutatásai azonban egészen mást mondanak. Első sorban kimutatják, hogy az alko-

¹ Wein, Bier, Branntwein. Aus dem Reicharbeitsblatt.

² Dr. Stein: Alkoholizmus és tuberkulózis. Orvosi Hetilap 1904.

³ Geőcze Sarolta: A Konzervativizmus. Huszadik Század 1904.

holt élvező egyének károsodása eltűnő csekély ahhoz a romboláshoz képest, amit az alkohol az utódokra gyakorol;¹ kimutatják továbbá az alkohol *kriminológiai* fontosságát.² És megdöbbenően illusztrálja az alkohol végzetes szerepét betegségek és élettartam tekintetében az angol és -amerikai *életbiztosító* társaságok és betegsegítő pénztárak statisztikája.³ Kräpelin⁴ és tanítványai meghatározták, mi az az alkoholista? – s ezt a definíciót a mértékletesek is elfogadták – ezekkel a szavakkal: »*Iszákos mindenki, kinél az alkohol tartós és állandó hatása kimutatható, akinél tehát az alkohol élvezetének utóhatása még nem enyészett el, mikor már újabb behatás kezdődik.*« De ugyanezek kimutatják, hogy 30 gramm abszolút alkohol – ami három decziliter bor, vagy 6-7 decziliter sörnek felel meg – a felnőtt egészséges férfi szellemi működését leszállítja és hogy ezen hatás még 24 óra után is kimutatható. Ha tehát azt lehet alkoholistának nevezni, ki akkor iszik újból szeszes italt, mikor még az előzőleg élvezett szeszes ital hatása meg nem szűnt és ha három decziliter bornak megfelelő alkoholmennyiség 24 óráig hat az emberre, akkor biztos, hogy a felnőtt férfiak túlnyomó többsége nem mondható mértékletesnek, és hogy az, mit mértékletes ivásnak szoktunk nevezni, voltaképp nem mértékletes. Hogy az egyén mennyi alkoholt bír el, nagyon különböző. Ezt az egyén éppen az alkohol narkotizáló hatása miatt magára nézve nem tudja meghatározni. Egyeseknél még az emiutt mennyiségeknél sokkal kisebb adagok is hosszabb ideig hatnak. Az alkoholizmus elleni legutóbbi kongresszuson, Stockholmban, 1907-ben *Laitinen* közrebocsátotta állatokon éveken át folytatott kísérleteinek nagy jelentőségű eredményeit.⁵ Ezen kísérletek szerint *igen csekély, mindennapos alkoholmennyiségek, 0,1 cm³ abszolút alkohol egy kilogramm állatra, ami 75 kilogrammos felnőtt férfinél 7.5 cm³ abszolút alkoholnak felel*

¹ Hoppe: Thatsachen über den Alkohol.

² Hoppe: Alkohol u. Kriminalität.

³ Dr. Matti Helenius: Die Alkoholfrage.

⁴ Dr. Wlassak: Die Beeinflussung der Hirnfunktionen durch den Alkohol. Bericht über den VIII. intern. Congr. g. d. Alkoholismus. Wien.

⁵ Leitgedanken der Vorträge des XI. intern. Congr. geg. d. Alkoholismus. Stockholm.

meg – ennyi pedig a legkönnyebb homoki bor egy decziliterjében van – leszállítják a kísérleti állatok (600-700) vérének hämolytikus képességét, csökkentik ellenálló erejüket fertőző betegségekkel szemben és gyengítik utódjaikat.

Mindezekből joggal következtethetjük, hogy a *minden-napos* alkoholélvezet még csekély mértékben is – utóvégre egy kanál bor után senki se vágyódik – nem lehet az emberi szervezetre közömbös és veszélytelen. Hogy továbbá nem lehet általánosságban meghatározni sem a mennyiségét, sem a fogyasztás időközét annak az alkoholnak, melynek kivételes, nem mindennapos élvezete nem okozna káros utóhatást. Ezt csak egyénenkint psychophysikai kísérletek alapján lehetne kimutatni és ezen esetleges ártalmatlan alkoholélvezet a fogyasztóra semmiféle néven nevezendő előnnyel és haszonnal nem jár.

Ezzel megdől az a ráfogás, mintha az absztinensek dogmaként hirdetnék, hogy minden csepp alkohol méreg. A mondottak után tiszta és világos, hogy mértékletes ivást nyugodt lelkiismerettel csak akkor ajánlhatnánk, ha előbb minden ember alkohol-bírását psychologiai laboratóriumban hitelesítenénk, ami persze kivihetetlen. Mindaddig pedig csak azt mondhatjuk, hogy az egyediili mértékletesség, mely biztosan megvéd az alkohol veszélyei ellen, a *teljes tartózkodás*. Az angol-szász országokban a „Temperance” szó ebből kifolyólag az alkoholtól való teljes tartózkodást jelent. A tudományosan képzett absztinensek mindig csak azt hangoztatták, hogy a szeszes italok élvezete tekintetében nem ismerünk általánosan ajánlható és gyakorlatilag keresztül-vihető mértéket; ezért hirdetik az absztinencziát, mint eddig legjobban bevált eszközt és taktikát az alkoholizmus leküzdésére.

És a mai tudomány megragadja az ügy gazdasági részét is. Felismerik a *nyomor és alkoholizmus* közötti szoros összefüggést. Nem lehet tagadni többé, hogy a népnek alkoholra kiadott pénze a legtöbb esetben a népet magát teszi tönkre, azonban a legjobb esetben is haszontalan elpredált kiadás. Az alkohol még kis, u. n. mértékletes adagokban is, bénítja a fáradtságérzetet, az emberi munkagépnek ezen nélkülözhetetlen biztosító szelepét. Az alkohol kisebb mennyiségekben is, euphorikus hatásánál fogva, elégedettség érzetét kelti és megbénítja a kulturális haladás rugóját; azt eredményezi, hogy az emberek elfelejtik nyomorukat és megakadályozza őket abban, hogy

nyomoruk megszüntetéseért küzdjenek. Felismerik, hogy kulturális és szociális szempontból nem annyira azon mennyiségek jöhetnek számba, melyek májsorvadásra és delirium tremensre vezetnek, hanem a kisebbfokú, mindennapos szokványos alkoholfogyasztás teszi tompává és léhává a nagy tömegeket és nemcsak a pálinkásbolt, hanem a korcsmai törzsasztal mindennapos bor- és söradagjával is okozója annak, hogy a nagy tömegben *az emberi méltóság és emberi kötelességek iránti finom érzék elpusztul és a kulturális haladás megakad*. A mindennapos pohár teszi sivárrá a nagy tömeg szellemét és kedélyét, ez vezet erkölcsi és anyagi romláshoz.

Ezzel a felismeréssel az alkoholkérdés megszűnt az egyén fentartásának kérdése lenni. A mai alkoholkérdés alárendelt jelentőségűnek tartja az iszákosok gyógyítását, bár ezt sem hanyagolja el és kevésbé fontosnak tartja a kérdésnek szoros orvosi oldalát, mint társadalmi vonatkozását. Hiszen ha az alkoholnál oly anyaggal állnánk szemben, mely élvezetet adva, csupán az élvezőt károsítja, akkor ugyanazon az alapon a többi élvezeti mérgek, a nikotin, Coffein stb. ellen is ugyanígy meg kellene indítanunk a küzdelmet. Az alkohol azonban nemcsak azt teszi tönkre, aki élvezi, hanem olyanokat is károsít, kiknek az élvezetből nem volt részük, mert az alkohol úgyszólván *minden második esetben okozója a bűntényeknek*, mert kétségbevonhatatlan *az alkohol és a balesetek közötti összefüggés* és mert évről évre szembetűnőbb az alkohol végzetes hatása *az utódokra*, kiknek testi és szellemi ellenálló képességét teljesen lerontja. Ez okból *az alkoholkérdés a faj, a társadalom fentartásának kérdése*. Nemcsak egészségügyi, orvosi kérdés, hanem fontos szociális kérdés is.

Hogy ezen kérdés sikeres megoldásához hozzáfoghassunk, első sorban ismernünk kell azokat a tényezőket, melyeknek bevonása mindaddig nélkülözhetetlennek bizonyult és ismernünk kell ezeknek a tényezőknek eddigi működését, valamint a működésük folytán elért eredményeket. Ezen tényezők: a szorosan vett *társadalmi mozgalom*, azaz a társadalmon belül végzett felvilágosító és szervezkedő munka, továbbá *az iskola* ez irányú feladata és végül a szükséges *állami beavatkozás*.

A társadalmi mozgalom.

Bár az alkoholkérdés társadalmi vonatkozásait általánosságban már hosszabb idő óta ismerték, mégis csak a legutolsó 15 év experimental- és kriminal-pszichológiai, valamint biológiai kutatásai derítették fel az alkoholkérdés szociológiai jelentőségét. Első sorban kimutatták ezen kutatások az alkohol végzetes hatását az agyra, melynek működése minden organikus és szociális működésnek az alapja és ennél fogva az agyat joggal szociális szervnek nevezhetjük el. *Kraepelin* és tanítványainak kísérletei világosan mutatják, hogy már kisebb alkoholmennyiségek mindennapi élvezete állandóan leszállítja az agy működésének, azaz a gondolkodásnak az értékét, amennyiben a hangzasi és a külső asszociációk száma emelkedik a belső asszociációk, tehát a logikus gondolkodás rovására. Ugyancsak az agyműködésre való hatás tanulmányozása felderítette az alkoholélvezet és a bűntények közötti összefüggést, amit a statisztika és a mindennapi tapasztalat is minden irányban megerősít. A mindennapos alkoholélvezetnek hatását a csirasejtekre és az utódokra pedig *Laitinen*, *Bunge*, *Legrain*, *Demme* és többen eugenetikai szempontból világították meg. Mindezen kutatások és kísérletek eredményeiből az következik, hogy az alkoholkérdés tulajdonképpen nem egyszerű egészségügyi kérdés, hanem inkább világnézet kérdése, oly világnézeté, mely természet-tudományi alapon nyugszik és az evolúció eszméjében kulminál.

Ha tehát az alkoholizmus társadalmi kérdés, egy társadalmi betegség megszüntetésének kérdése, akkor be kell látnunk, *hogy ezen társadalmi betegségtől csak célzudatos, meg nem alkuvó társadalmi mozgalom menthet meg bennünket.* Tudom, hogy ezen kijelentéssel ellenkezésbe jövök

mindazokkal, kik látszólag helyesen azt állítják, hogy az alkoholizmus megszüntetése állami feladat és hogy minden társadalmi mozgalom hiábavaló lesz, ha az állam törvényes rendelkezésekkel nem fogja az alkoholfogyasztást megszorítani. Távolról sem kicsinylem az állami beavatkozást, de véleményem szerint törvény és rendelet mind végrehajthatatlan, ha nem gyökerezik a nép felfogásában és minden állami beavatkozás papiroson való intézkedés marad mindaddig, amíg a nép annak helyességét és szükséges voltát föl nem ismeri. Az alkohol elleni küzdelmet tehát első sorban társadalmi téren kell megvívni.

Az alkohol elleni küzdelem, mint ezt már első közleményemben megemlítettem, ez idő szerint még két irányban halad; a mértékletesség és az absztinencia, azaz a teljes tartózkodás irányában. Megjegyzem, hogy itt csak a küzdelem taktikájáról lehet szó és ebből a szempontból teljesen mellékesek azok a meddő viták, melyek az alkohol gyógyszertani méreghatárára vonatkoznak. Az biztos, hogy mióta az alkoholt és az alkoholizmust ismerik, mindenkor emlegették és ajánlották a mértékletességet. Amellett azonban az alkohol okozta veszedelmek egyre fokozódtak és már-már óriási mértékre növekedtek. Az is biztos, hogy a tudomány valami általános, *minden egyén számára* elfogadható, alkalmazható mértékét az alkoholélvezetnek ez idő szerint nem ismeri és így a mértékletesség hangoztatása egyelőre meg nem határozható óhaj cas csupán. Az is bizonyos, hogy az úgynevezett mértékletes alkoholfogyasztás, a mindennapi törzsasztal, az ott élvezett kisebb alkoholmennyiségek eufórikus hatása mesterségesen tenyésztí azt a testileg talán kárt nem szenvedő, de minden kulturális igényeire nézve ellaposodott emberanyagot, mely az alkohol okozta pillanatnyi meglegedettségében eltompul a szellemi haladás iránt; közömbösen, kicsinyesen, sőt nem ritkán gyűlöletesen áll vele szemben. Tudtommal számbavehető mértékletességi mozgalom csakis Franciaországban és Németországban van. Az egész francia alkoholelles mozgalom alig vehető ez idő szerint komoly mozgalomnak, mert ez az alkohol elleni küzdelmet hirdetve, a borfogyasztásnak emelését hazafias kötelességnek mondja és nem zárkózik el attól, hogy alkalomadtán a nem hamisított pálinka és

abszint mellett is szót emeljen. Ezzel kapcsolatban megemlítendő, hogy Franciaország tényleg az alkoholfogyasztás tekintetében az összes államok között az első helyen áll.¹

A másik mértékletességi mozgalom, amely említést érdemel, a németországi. Itt működik a „Deutscher Verein gegen den Missbrauch geistiger Getränke” című egyesület, tagjainak úgy számára, mint minőségére nézve rendkívül tekintélyes testület, mely igen eredményes felvilágosító munkára tud visszatekinteni s melynek működése távolról sem kicsinylendő. Csakhogy ezen egyesület minden alkalmat megragad, hogy protestáljon az ellen, mintha mértékletességi egyesület volna. Hangoztatja az absztinens mozgalom szükségességét és nélkülözhetetlenségét és ha nem is követeli tagjaitól egyénileg a teljes absztinenciát, ezt azért teszi, mert egyesíteni akarja mindazokat a tekintélyes egyéneket, akik, bár a maguk személyére nézve már a teljes tartózkodást elfogadni nem akarják, mégis az absztinensek által hangoztatott követelmények – mint alkoholelles oktatás, az ifjúságnak alkoholelles nevelései az ivási szokások és az ivási kényszer megtörése, alkoholibetegek szanatóriumának felállítása, a vendéglői és az italmérési reform kivívása – elérésére segédkezet nyújtanak. A többi államok mértékletességi mozgalmi oly csekélyek hogy bizvást mellőzhetjük őket.

Manapság az egész mértékletességi mozgalom már idejét múlta és meghaladott álláspont. Az oka ennek nagyon egyszerű. Az alkoholelles propagandának két hathatós eszköze van, egyik a felvilágosítás szó és betű segítségével, a másik, a fontosabb, az egyéni példaadás. Az elsőre már előbb megjegyeztem, hogy a tudomány nincsen abban a helyzetben, hogy általánosan ajánlható és elfogadható alkoholt mérték meghatározhasson és ennél fogva a mértékletességi előadások és röpiratok nem érnek el eredményt és homályos, bizony-

¹ Eltekintve egyes kiváló harcosoktól, mint Legrain és mások, kik az absztinenciát hosszabb idő óta hangoztatták, a francia komoly absztinens mozgalom tulajdonképen csak a budapesti kongresszustól (1905) datálódik, amidőn az itt jelenlévő francziák a magyarországi Good-Templar rendbe beléptek és azóta ezen rend eszméit igyekeznek Franciaországban terjeszteni, de még mindig a kezdet nehézségeivel küzdenek.

talán szövegezésükkel, amiből az emberek ki nem okosodhatnak, vagy épenséggel az alkoholfogyasztás ajánlásával ép az ellenkező célt szolgálják. Én magam tanúja vagyok annak, hogy a magyar alkoholelles mozgalom kezdetén egy mértékletességi előadás után a hallgatók nagy része azzal a meggyőződéssel távozott, hogy ők mostanáig voltaképpen nem ittak eleget.

Még nagyobb mértékben áll ez a másik tényezőre, az *egyéni példaadásra nézve. Minden szónál ekesebben beszél a tett s a leghathatósabb propaganda az egyéni példaadás.* A példaadás, tehát a tett propagandája az alkoholelles mozgalomban csak a teljes tartózkodás lehet, mert azon alkoholmenyiség, mely *A*-ra nézve mértékletes, *B*-re nézve már nem az, sőt hangoztatnunk kell, hogy a mértékletes példaadás egyenesen csábit az ivásra. Igaz, hogy csak az úgynevezett mértékletes ivásra, de jól tudjuk, hogy a mértékletes ivókból lesznek idővel az iszákosak, senki se kezdi mindjárt iszákosságban; hogy azonban a kezdő mértéket túllépje, arról gondoskodnak az ivási szokások. Azok az ivási szokások, melyeknek egyaránt aláveti magát a főúrtól kezdve a napszámosig mindenki, melyek elhítetik velünk, hogy férfias méltóságunk az absztinencia folytán csorbát szenvedne; hogy nem vagyunk társas lények, ha ily önkéntes „aszkezissel” rontjuk más emberek gyönyörét és multságát, és végül nevetséges félelmet öntenek belénk a vendéglői borfiúk megvetése előtt.

Még az a sokszor hangoztatott jótékony hatás is, melyről a „fehér asztal” mellett szövődő barátságok képében szokás megemlékezni, közelebbről tekintve csak múló, pillanatnyi hatású, megbízhatatlan társas kötelék.

Ellenben az absztinens életmód új életörömekeket szerez és egész más színben tünteti fel az alkohol okozta szellemeségeket és multságokat. Az absztinencia, a teljes tartózkodás fogalma tiszta, világos és megérthető: lemondás egy pillanatnyi látszólagos élvezetről a magunk és embertársaink javára. Az absztinencia ezen az alapon fejleszti az altruisztikus érzéseket és a szociális szolidaritást.

A történelmi tanulságok tehát csakugyan azt mutatják, hogy a mértékletességi törekvések csaknem teljesen csődöt mondtak. Azokban az országokban, amelyekben az alkohol

elleni küzdelem tényleges, nagy eredményekről beszámolhat, tehát az Egyesült-Államokban, Nagybritanniában és Skandináviában (értvén alatta Dánia, Svédország, Norvégia és Finnországot) mértékletességi mozgalom egyáltalában nincsen. Ezekben az országokban a temperance (mértékletesség) fogalma egyenlő az absztinencia fogalmával.

Elvégre is minden mozgalomban fő az eredmény. Ahol pedig tényleges eredményekre tudunk mutatni, ott mindenütt az absztinencia álláspontján álló társadalmi mozgalom volt az, mely ezeket az eredményeket létrehozta. Különösen a skandináv és az Amerikai Egyesült-Államokban a legszembe-tűnőbbek az eredmények, és ezeknek kissé bővebb ecsetelésével talán legjobb képét nyújthatom az absztinens mozgalom szükségességének. Mielőtt azonban erre rátérnék, csak néhány szóval meg akarom jegyezni, hogy nem elégséges az embereket az absztinencia helyességéről meggyőzni és az absztinenciára bírni, hanem szervezni is kell oly társas kötelékekben, amelyek, midőn a küzdelem számára mindig újabb és újabb harcosokat nevelnek egyúttal gondoskodnak arról, hogy ezen harcosokban a szolidaritás érzetét, fölkeltés. Ezen egyesületek feladata továbbá, az elvett kocsmá és alkoholos mulatózások helyébe alkoholmentes szép társadalmi életet és multságokat teremteni. Ilyen társasa kötelék például a Good Templar-rend és az ezek mintájára alkotott egyesületek, melyek lakóhely szerinti csoportokban, vagy foglalkozás vagy bárminemű egyéb rokon törekvés szerinti kisebb-nagyobb körökben, otthonokban, páholyokban gyűjtik össze tagjaikat. A tagok fogadalmat tesznek arra, hogy a szeszes italoknak egyetlen fajtáját sem élvezik, nem veszik, nem adják el, nem készítik, nem kínálják. Ezek a körök fejlesztik a tagok baráti érintkezését, a szolidaritás érzését, amely tiszteletben tartja mindenkinek világnézetét, a chauvinistától a kozmopolitáig, a buzgó hívőtől a fanatikus atheistaig, és tisztán és kizárólag az alkohol leküzdésére tanítja és buzdítja tagjait.

Az absztinens mozgalom térhódítását legjobban akkor szemlélhetjük, ha a skandináv államok és az Amerikai Egyesült-Államok viszonyait tartjuk szem előtt. A többi államokban, különösen Angliában és a legutolsó időben Svájcban és Németországban is, igen szép eredményeket ért el az abszti-

nens mozgalom, de a viszonyok még sem olyanok, mint a jelzett államokban, amelyekben az absztinens mozgalom által előidézett társadalmi változások a közfelfogásban és a nép erkölcsi érzéseiben tükröződnek vissza.

Hogy mennyire haladt az absztinens mozgalom a skandináv államokban, néhány adattal akarom igazolni, melyeket Svédországra nézve pontosan beszerezhettem és melyek hű képét nyújtják a svéd társadalom alkoholelleses élénk küzdelmének. Megjegyzem, hogy a norvég és finn viszonyok az ecsetelendő svéd viszonyoknál aránylag még sokkal „kedvezőbbek; csupán Dánia az, mely e tekintetben egy kissé, de nem messze, hátramarad. Svédországban az egyes absztinenszervezetek taglétszáma a következő:

1. *Good-Temp/ar-rend* (I. O. G. T.):

Felnőttek	138.241
Gyermekek	52.433
összesen	190.674

2. *Kékszalag-Egyesület* (Sv. Bdt.):

Felnőttek	87.080
Gyermekek.....	6.987
összesen	94.067

3. *Λ Templar-rend* (T. O.)

Felnőttek	53.953
Gyermekek	7.304
összesen	61.257

4. *Nemzeti Gooa-Templar-rend* (N. O. G. T.):

Felnőttek	29.765
Gyermekek.....	7.056
összesen	36.821

5. *Verdandi-² rend* (N. O. V.):

Felnőttek	18.000
Gyermekek	1.800
összesen	19.800

¹ 16 éven aluliak.

² Verdandi = a jövő istennője az északi mythológiában. Absztinens egyesület, mely majdnem kizárólag szocziáldemokrata munkásokból áll

6. *Fehérszalag Egyesülete* * (W. Chr. T. U.):

Felnöttek.....	3.202
Gyermekek.....	1.466
összesen	407.287

Ezen nagy absztinens-szervezetekben részt vehet mindenki, társadalmi állása, világnézete és foglalkozására való tekintet nélkül. Ezekon kívül vannak még kisebb absztinens-csoportok, melyek összeállítása és törekvései élénken illusztrálják a svéd viszonyokat.

Ezen kisebb szervezetek közül legelső sorban figyelemre méltó az *országgyűlési képviselők absztinens csoportja*. A második kamara absztinens képviselői 1885 körül egy csoporttá egyesültek minden szorosabb szervezet nélkül; a 90-es évek elején szoros szervezetté alakultak a következő munkaprogrammal:

1. Törvényalkotása az alkoholos és alkoholmentes italok elárúsításának szigorú szétválasztása tárgyában.

2. A pálinka elárúsításából a községekre háramló haszonra vonatkozó törvény megváltoztatása.

3. Az alkoholos italok darúsítására vonatkozó törvények és rendeletek áthágásának szigorítása.

4. A községi „veto” jog behozatala a szeszes italok elárúsítása tekintetében, a nőkre is kiterjeszkedő általános szavazati jog alapján.

5. Alkoholbetegek részére az állam költségén szanatóriumok létesítése.

6. Alkoholellenes röpiratok terjesztése és okszerű alkoholellenes oktatás az állam költségén.

Ezen munkaprogramból az első két pontot 1905-ben megvalósították. Azóta programjukat a visszaeső alkoholisták internálására vonatkozó törvényjavaslattal bővítették. A felsorolt programponatokon kívül ez a csoport még a következő intézkedésekre törekszik: a bor- és sörkereskedésnek elválasztása egyéb cikkek elárúsításától; – a szeszes italok

¹ Protestáns felekezeti egyesület.

darusításának tilalma a kaszárnyákban; – kutatások a szesz italok fogyasztásának leghathatósabb leszállítási módja tárgyában.

1894-ben a taglétszám 70 volt, melyek mind a II. kamarához tartoztak. Jelenleg számuk 122, kik közül egy az első kamara tagja; tehát a II. kamara képviselőinek több mint a fele absztinens. A tagok politikai tekintetben az összes pártokból sorozódnak. Legjobban van képviselve a liberális párt, legkevésbé a nemzeti párt, továbbá 14 szociáldemokrata közül 12. Mindamellett a legkülönbözőbb pártállású elemek munkája ebben a törekvésben mindig egységes és szolidáris volt.

Ezen csoport mellett különösen kiemelendő a hadsereg absztinens mozgalma. A svéd katonatisztek alkoholelles egyesülete 1805-óta áll fenn és jelenleg 45 tagot számlál. Az absztinens altisztek az 1907. év elején szervezkedtek és még ez év folyamán 150-re emelkedett a taglétszámuk. Az absztinens egyesületek az egyes hadtesteknél a következőképpen oszlanak meg: Az I. hadtestben 49 ember, a II. hadtestben 959 ember, a III. hadtestben 356 ember, a IV. hadtestben 1011, az V. hadtestben 584, a VI. hadtestben 1065 ember. A különböző hadtesteknek egyesületei mindenütt azonos szervezettel bírnak. Sokan közülök más célokat is (sport, népművelés, stb.) követnek. A tisztek és közlegények közös munkája kifogástalan egyetértéssel folyik le. Ha csak lehetséges, minden század bizalmi-férfival van képviselve. Az egyesületek legalább hetenként egyszer tartanak összejöveteleket felolvasásokkal, vitákkal, zenével stb.

Érdekes a svéd rendőr-legények absztinens egyesülete. Az 1905. év elején alakult meg Stockholmban a Good-Templar rend Hermandad nevű páholya, mely rendőrlegényekből és azok családtagjaiból állott. Még ugyanazon évben alakult meg a „Svenska Polysens Helnykterhetsförbund”, mely jelenleg 435 tagot számlál, ami azt jelenti, hogy Stockholmban minden 5-ik rendőrlegény absztinens. Az egyesület megalakítását a stockholmi rendőrkapitány a következő szavakkal okadatolta: „Túlzás nélkül ki kell jelenteni, hogy a közönség fel van jogosítva a rendőrlegények absztinenciájának követelésére. A rendőrlegények feladata a veszélyek és balesetek elhárítása,

az ő kijelentéseik és vallomásaik sokszor döntők, és ezért magától értetődő, hogy tőlük a szesz italoktól való tartózkodást követelnünk kell.”

Nagy fontossággal bírnak ezenkívül az ifjúsági egyesületek, amelyek között a tanuló ifjúság egyesülete (Sveriges Studerande Ungdons Helnikterhedsförbund S. S. U. H.) több mint 10,000 tagot számlál. Dániában ugyanezen egyesület 400, Finnországban 7715, Norvégiában 500 tagot számlál. A svéd egyetemi hallgatók közül minden 5-ik, a gimnazisták és realisták közül minden 4-ik egyesületben szervezett absztinens. A tanító- és tanítónőképzők hallgatóságának pedig 68 százaléka szervezett absztinens. Ezekon kívül még külön absztinens-szervezetekbe egyesültek a svéd vasúti alkalmazottak jelenleg 4000 taggal, a postatisztek 300 taggal, s a legutóbbi hónapokban a kereskedelmi utazók, mely utóbbi egyesület azonban igen nagy nehézségekkel küzd.

Amint látjuk, a társadalom minden rétege tevékeny részt vesz az alkoholelleni küzdelemben és a mozgalom a nép erős ethikai érzésének képét tükrözi vissza. Az absztinensek inkább az ország belsejében, falvakban és kisebb községekben vannak nagyobb számmal és ennek megfelelően a közbiztonság páratlan és minden idegen utazó előtt feltűnő, amint a skandináv államokban az absztinens mozgalom előrehaladásával a bűntények és vétségek száma mindenütt feltűnően csökkent. A stockholmi kongresszus (1907) alkalmával személyesen volt alkalmam ezen viszonyokról tapasztalatokat szerezni és mi idegenek valóban meghatottsággal szemléltük azt a hatalmas tüntető körmenetet, mely a kongresszust bevezette és amelyben egy kulturális eszme a szolidaritás érzetével egymás mellé sorozta az ideálokért rajongó tanuló ifjúságot és a materialista kereskedői világot, a papságot, a katonaságot, a polgárságot és a szocziáldemokrata munkásságot. Mély benyomást tett ránk azonkívül a felnőtt fiatalság nembeli különbség nélkül való együttélése. Az estéinket a kongresszusi tagok egy nagy részébe svéd egyetemi hallgatók és hallgatónők és más fiatalság társaságában töltöttük, kik kíséret nélkül táncz-czal, zenével és énekkel éjjel után 1-2 óráig töltötték velünk az időt és nem volt soha egy szó vagy mozdulat, daczára a legszabadabb és legfesztelenebb társalgásnak, melyen még

a legprűdebb egyén is megütközhetett volna. Hogy ez csak alkohol nélkül lehetséges, kétséget nem szenved.

Még jobban visszatükröződik az absztinens-mozgalom hatása a közfelfogásra és az ethikai érzésekre Amerika Egyesült-Államaiban. Erre nézve Hartmann lipcsei tanár saját tapasztalatai alapján a következőket mondja: „Jellemző, hogy az ittasságot, berúgást, amelyet nálunk férfiaságnak, vagy a legjobb esetben még megbocsátható gyengeségnek tartanak, az amerikai művelt körökben uri emberhez méltatlannak és tisztességtelennek nyilvánítják. Gentlemannek egyáltalában nem szabad becsípnie. De valóban hallatlan volna, ha valaki az ittasságot dicsóítené, mint az nálunk nem ritkán előfordul.” Köztudomású továbbá Amerikában az, hogy gyermekeknek semmiféle körülmények között alkoholt adni nem szabad. Az az anya, aki leánya barátnőit borral vagy sörrel kínálná, egyszerűen társadalmi bojkottnak tenné ki magát. Az amerikai művelt nők úgyszólván kivétel nélkül nem élnek alkohollal és az amerikai különleges szokásoknak megfelelően ezért nem illik, hogy a férfiak hölgyek jelenlétében szeszes italokat igyanak. Egyáltalában a nők, jóllehet még nem kapták meg a politikai választójogot, óriási hatást gyakoroltak Amerika alkoholelles törvényhozására. A legelőször Ohióban törvényerőre emelkedett „Civil Donage Clause”, vagyis az a rendelkezés, mely szerint a férje ivása által megkárosított feleségnek joga van a kérdéses kocsmárossal szemben kártérítést követelni, Stewart asszony bátor fellépése folytán általános jelentőséget nyert és jelenleg a legtöbb állam törvénytárában helyet foglal. Úgyszintén a kötelező alkoholelles oktatás, melyben jelenleg körülbelül 20 millió gyermek részesül, egy másik amerikai hölgynek (Mary Hunt) érdeme.

És ezen reformok eredménye mindjobban szembetűnő. A mértékletes ivásnak mindenesetre vannak még az amerikaiak között is számtalan követői, de ez az ivás is csak a napi munka befejezése után történik, mert hogy az alkohol-ivás nem egyeztethető össze sem a testi, sem a szellemi munkával, ez minden társadalmi rétegben közismertté vált. Sem a washingtoni kapitolban, sem az egyes államok országházai-ban szeszes ital nem kapható és hogy nagy ebédeken és vacsorákon csak Apollináris (mesterséges ásványvíz) fogyaszt-

tátik, az napirenden van. A korcsma, amely nálunk oly végzetes szerepet játszik, a művelt amerikai számára nem létezik. Vannak ugyan u. n. *saloon*-ok és *bar*-ok még igen nagy számmal, de ezeket is jóformán csak a legalsóbb néposztályok keresik fel és ezek közül is a túlnyomó többség nem amerikaiakból, hanem bevándorlókból sorozódik. Az italmérések tulajdonosainak 95%-a külföldi származású, többnyire német vagy írlandi, a déli államokban néger és a közbecsülésből úgyszólván ki vannak rekesztve. Jó társaságban nem tűrik meg őket, sőt egyes államokban minden nyilvános hivataltól el vannak tiltva. A vidéken az italmérések majdnem ismeretlenek és a farmereknek nagy többsége alkohol nélkül él, mely életmóddal kapcsolatban áll a mi felfogásunk szerint páratlan közbiztonság.

Az amerikai mezőgazdaságban annyira kifejlődött gépezet, amely tiszta fejet és biztos kezet kíván, kedvezett az alkohol kiküszöbölésének, és úgy itt, mint a gyárakban és ipari üzemekben szeszes italok élvezése munka közben nem észlelhető. Számos társaság, különösen vasutak csak absztinens munkásokat alkalmaznak. Az amerikai kereskedővilág is mind jobban és jobban belátja, hogy az alkoholfogyasztás leszállítása nagyban emeli a nép vásárló képességét. E közgazdasági ténymegismerés ezeket a társadalmi osztályokat is az alkoholelles törvényhozás barátainak táborába hajtja. Ezen viszonyoknál fogva Amerika erkölcsi légköre is tisztább, mint az európai. A jó társaságban nem szeretik a kétértelműséget, megengedhetlennek tartják a nők fixírozását és az utcán való követését és az amerikai nő a nap vagy éjszaka bármely szakában járhat egyedül az utcán és utazhat New-Yorktól San-Franciskóig, anélkül, hogy kellemetlenségeknek volna kitéve. Ezen messzire menő mozgási szabadság alkoholizált férfivilág mellett lehetetlen volna.

Ezen viszonyoknak megfelel az amerikai diákélet is. Korcsmázásról, kártyázásról szó sem lehet. Az amerikai diák szórakozását nem a korcsmában, hanem a sporttelepen keresi. A híres „Greek Letter Societies”, azaz diákegyesületek házaikban alkoholtól mentesen élnek és ez alól ünnepélyes alkalmakkor sem tesznek kivételeket. Az egyetemi épületek mellett italméréseket felállítani nem szabad. Cambridgeban, (Massa-

chusets) a nagy egyetemi városban, mely 100,000 lakosa közül 5000 diákot számlál, egyáltalán nincs italmérés. És a diákok, nemcsak hogy alkohol nélkül élnek, hanem egyszersmind legbuzgóbb harcosai is az alkoholelleses küzdelemnek. Az 1901-ben megalakított prohibicziós diákegyesület jelenleg 50,000 tagot számlál és ugyanezen törekvéseket követi a többi, nem tanuló ifjúság is. Az Unióban oly nagy mértékben virágzó legényegyletek, amelyek több százezer tagot számlálnak, teljesen alkoholtól mentes alapon létesültek és az élükön álló egyének, rendszerint papok, minduntalan demonstrálják a fiatalságnak saját megbecsülhetetlen személyes példaadásukkal, hogy az alkohol az élethez teljesen szükségtelen s hogy az alkoholtól mentes életmód sokkal nagyobb előnyöket mutat s újabb örömeket tár föl előttünk. Az alkoholban érdekelt tőke, mely ezen viszonyok miatt kárt szenved, mindent megtesz, hogy a mozgalom értékét devalválja és a hatalmában lévő sajtó útján álhíresztelésekkel, az alkoholfogyasztás állítólagos emelkedésével, a hypokrizis hangoztatásával, s nem ritkán egy-egy megfizetett tudományos értekezés közzétételével igyekszik az absztinens eszme előrehaladásának gátat vetni. Mindhiába, a fejlődést ebben az irányban sem lehet megakasztani! Amerikában az absztinens-egyesületek úgyszólván befejezték küldetésüket, szerepüket egy hatalmas politikai párt, a prohibicziós párt vette át. Ezen párt (National Prohibition Party) 1872 óta működik és többszörös súlyos válság után az utolsó években nagy tevékenységet fejtett ki. Fennállása óta minden elnökválasztásnál külön jelöltet állít és az utolsó alkalommal (1908-ban) jelöltjére 253,471 szavazatot tudott összehozni. E politikai párt mellett megemlítendő a politikailag neutrális „Anti-Saloon-League”, mely az összes alkoholelleses egyesületeket tömöríteni akarja a kocsmá (saloon) ellen és melynek lapja „The American Issue” 150,000 példányban jelenik meg. Az egyesületek közül nagy szerepet visznek ugyancsak a Good-Templar rend (kb. 400,000 taggal) és az Absztinens Nők Szövetsége (The National Womans Christian Temperance Union) mely 1908-ban több mint 350,000 tagot számlált.

Érdekes végül megemlíteni, hogy az Egyesült Államok jelenlegi elnöke *Taft H. William* személyére nézve absztinens

és alkoholelles álláspontját a következő szavakkal precizírozta: „Mindenkinek, ki felelősségteljes állást visel, a leghatározottabban tanácslom, hogy sohase nyúljon szeszes italhoz. A szokványos ivó önnönmagát képtelenné teszi a haladásra. Nem akarom magamat ezen veszélynek kitenni és így sohasem használok szeszes italt. Azon katonák, melyek egy hadjárat alkalmával legelőször elpusztulnak, rendszerint ivók. Ugyanez áll minden fáradozásról, mely legjobb erőnket igénybe veszi.”

Ha a társadalom vezető férfiai ennek a felfogásnak hódolnak, akkor senki sem tagadhatja, hogy ez *a társadalom megérett az alkoholelles állami beavatkozásra.*

Állami beavatkozás.

Ha szemügyre vesszük, hogy az államhatalom a maga szempontjából mit tehetne az alkoholizmus leküzdésére, akkor azt hiszem, mindenki előtt világos, hogy az államhatalom s annak közegei semmiféle időben és semmiféle körülmények között nem lesznek abban a helyzetben, hogy a szeszes italok élvezését megtiltsák, törvényes represszáliákkal és büntető rendszabályokkal sújtsák. Ezért, mint már előbbi közleményemben is megemlítettem, csak a társadalmi mozgalom lesz abban a helyzetben, hogy az embereket felvilágosító és agitatórikus munkájával a szeszes italoktól való tartózkodásra bírja. Csakis a társadalmi mozgalom által előkészített talajon lesz alkalma az államnak oly rendszabályok alkalmazására, amelyek nem csak papiroson maradnak meg, hanem amelyek a nép felfogásában és meggyőződésében gyökerezvén, tényleg kivihetők és célhoz vezetnek. A társadalmi mozgalom ellen rendszerint azzal szoktak érvelni, hogy az absztinencia hangoztatása mindaddig jámbor óhajítás fog maradni, amíg az állam a szeszes italok megadóztatásából óriási hasznot huz. Az állam pénzügyeinek vezetői pedig arra az álláspontra szoktak helyezkedni, hogy a szeszes italok fogyasztási adójából származó jövedelmet az állam gazdasági egyensúlyának súlyos megbolygatása nélkül nélkülözni nem tudják. És hogy a chaos

teljes legyen, a munkásság vezetői orthodox marxista alapon azt hangoztatják, hogy minden társadalmi és állami intézkedés az alkohol ellen a jelen kapitalista rendszer mellett mindig meddő fog maradni és csakis a munkásság gazdasági helyzetének javulása küzdheti le sikerrel az alkoholizmus pusztításait. Mind a három felfogás rövidlátó, az emberi kötelességérzetet elaltató, kényelmes álláspont. Kellő felvilágosítás és agitáció nélkül sohasem fogja a nép megérteni és meg tudni azt, hogy a szeszes italok élvezete mily veszélyeket rejt magában, ennél fogva a szeszes italok fogyasztása és az államnak ebből való jövedelme mindig csak nagyobb lesz és ez annál inkább idegenkedni fog e kényelmes és bő jövedelmi forrásról lemondani, vagy oly intézkedéseket foganatosítani, melyek tényleg alkalmasak az alkohol fogyasztás leszorítására. Erre az államot csakis erős absztinensmozgalom és a vele járó nagymérvű megfogyatkozása a szeszes italok élvezetének fogja rábírní. Nem is helytálló annak a hangoztatása, hogy az alkoholfogyasztás leszállítása megbolygatná az államháztartás egyensúlyát és megakasztaná az ország fejlődését. Mert ha a szeszadó jövedelemmel az alkoholizmus okozta kiadásokat (kórházak, elmegyógyintézetek, fogházak, fegyházak, rendőrség, szegényügy stb. költségei) állítanók szembe, akkor nagyon is kétséges, melyiknek a javára billenne a mérleg. De még ha az alkohol okozta állami jövedelem meghaladná is az alkohol okozta kiadásokat, tehát anyagi hasznot jelentene, az államháztartás egyensúlyának ily módon való fentartása súlyos megítélés alá esik, mert utóvégre az államháztartás egyensúlya soha sem lehet végezel, hanem tisztán csak eszköz a nép kultúrájának, testi és szellemi épségének, erkölcsi és anyagi jólétének emelésére. Az alkohol pedig mindezeknek megakasztója. Ami pedig egyes munkásvezérek álláspontját illeti, szükségesnek tartom megemlíteni, hogy az alkoholizmus régibb társadalmi tünet, mint a kapitalizmus, és hogy *Vandervelde*, *Wlassak* és más kiváló szocialista vezérférfiak számításai szerint a munkások gazdasági helyzetük javulásával nemcsak abszolúte többet költenek szeszes italokra, hanem jövedelmüknek nagyobb hányadát is áldozzák reá. S ezen három viaskodó fél vitája csakis az alkoholtőke malmára hajtja a vizet. Ezen szavaimmal távolról sem

akarom kicsinyelni azt a nagy befolyást, amit az anyagi nyomor, rossz lakásviszonyok, rossz táplálkozás az alkoholizmus növelésére gyakorolnak, vagy ezáltal a munkásság figyelmét jogosult gazdasági küzdelméről elterelni és még kevésbé akarnám azt, hogy szavaimnak oly értelmet tulajdonítsanak, mintha nem kellene megragadni minden alkalmat, mely az államot az alkoholizmus leküzdése tekintetében *célszerű* intézkedésekre kényszerítse. Csupán arra akartam rámutatni, hogy a munkásságnak nemcsak gazdasági mozgalomra van szüksége, aminek segítségével gazdasági helyzetét javítván, megszabadulhat az alkoholizmusnak az anyagi szükség okozta veszedelmeitől, hanem szüksége van e mellett öntudatos és kitartó absztinens mozgalomra is, hogy az alkoholizmusnak a jóléttel járó veszélyeit is távol tartsa magától. Maga az állam pedig csak akkor fog alkalmas és tényleg célravezető intézkedéseket tenni az alkoholizmus ellen, ha erős meggyőződésű, hatalmas absztinens tábor követelni fogja. Amennyire radikálisnak kell lenni a társadalmi mozgalomnak az alkoholizmus ellen, ép oly céltalan volna, ha az állam oly országokban, amelyekben a nép nincs kellően felvilágosítva, radikális intézkedésekkel kezdené meg az alkoholizmus elleni küzdelmet. Vannak azonban állami intézkedések, amelyeket minden országban, tekintet nélkül arra, hogy a társadalmi mozgalom mennyire haladt, foganatosítani lehet. Ezek az intézkedések két elvben összpontosíthatók. Az egyik főelv, amely az alkoholelles minden állami beavatkozásnak kell hogy kiinduló pontja legyen: az állam közegei, első sorban az iskolák által való felvilágosítás, tehát az alkoholelles kötelező oktatás. A másik főelv: megszorítása, illetőleg megszüntetése annak, hogy az emberek minél kényelmesebben juthassanak szeszes italokhoz.

Alkoholelles oktatás.

Az alkoholkérdés egyik ágában sem uralkodik oly nagy egyetértés, mint abban, mely a gyermekek és az ifjúság védelmére vonatkozik. Bármennyire is eltérők legyenek a vélemények az egyes tudósok között az alkoholnak a felnőttekre gyakorolt méreghatáráról; bármennyire dül is a szóharcz

a fölött, vajjon az alkoholelleses küzdelemben a mértékletesség vagy a teljes tartózkodás-e a helyes eszköz: abban az egyben úgy mértékletesek, mint absztinensek egyetértenek, hogy az ifjúságnak nemcsak hogy semmi körülmények között nincs szüksége szeszes italra, hanem hogy az alkohol a gyermek, vagyis helyesebben mondva a testi és szellemi fejlődését még be nem fejezte egyéniségre még sokkal kártékonyabban hat mint a felnőttre és hogy ennél fogva a serdülő nemzedéktől a szeszes italok minden neme, még a legcsekélyebb adag is távol tartandó. A legutóbbi nemzetközi alkoholelleses kongresszus egyetlen határozata, melyet a kongresszuson résztvevők, bármilyen irányhoz tartoztak is, teljesen egyértelműleg és minden vita nélkül, nagy lelkesedéssel elfogadtak, szószerint a következőképen hangzik: *»Le XI. congrès International contre l'alcoolisme appuie et salue vivement toute mesure légale tendant à empêcher entièrement l'usage des boissons alcooliques chez la jeunesse.«* (Az alkohol elleni nemzetközi XL kongresszus örömmel üdvözöl és támogat minden törvényes rendszabályt, mely alkalmas arra, hogy a szeszes italok élvezetét az ifjúságnál teljesen megakadályoz¹).

Elő sorban az iskolának kötelessége az alkoholelleses küzdelmet munkaprogramjába bevenni, mert sokkal könnyebb a küzdelem, ha az alkoholelleses eszméket már a gyermek fogékony lelkébe becsepegtetjük. Ezáltal oly ideológiát teremtünk bennük, mely szerint a szeszes italok élvezete és az ezzel kapcsolatban álló ivási szokások avult és kellemetlen, sőt megvetendő kényszer volna rájuk nézve, és ez a tudat sikeresen megóvjá őket attól, hogy felnőtt korukban ezeknek az ivási szokásoknak hódoljanak. Kötelessége ez az iskolának már azért is, mert nemcsak az iskola munkájának van befolyása az alkohol-élvezetre, hanem az alkohol-élvezetnek is óriási befolyása van az iskola munkájára. Épen ebben az irányban igen sok kutatás és érdekes statisztika áll rendelkezésünkre, melyből egyértelműleg kiviláglik, hogy a gyermekek iskolai előmenetele párhuzamosan halad az ő alkoholos, illetőleg alkoholmentes táplálásukkal.¹

¹ Ezen statisztika részletei megtalálhatók a *Willenegger-féle* fali táblákban, melyek a *Társadalmi Múzeum* alkoholelleses állandó kiállításában bárkinek rendelkezésére állanak.

Hogy az iskola és az iskolában végzett felvilágosítás talán a leghatalmasabb eszköze az alkoholelleses küzdelemnek, ezt úgyszólván az összes kultúrállamok már belátták és többé-kevésbé radikális törvényekkel, rendeletekkel igyekeztek ebbeli kötelességüknek eleget tenni. Ebben a tekintetben ismét csak az *Amerikai Egyesült-Államok* jártak elül jó példával. Ez idő, szerint az Unió valamennyi államában törvények kötelezik az iskolákat az alkoholelleses oktatásra (Scientific Temperance Instruction). Georgia volt az utolsó állam, mely 1903-ban törvényt alkotott az alkoholelleses kötelező oktatásra.

Ez első sorban *Hunt* asszony érdeme, ki 20 éven át fáradhatatlan buzgóságot fejtett ki e cél érdekében. Különösen kiemelendő ezen oktatásnál, hogy csakis oly tankönyvek használhatók, melyek a nagy amerikai absztinens egyesületek, első sorban az absztinens nők világszövetségének a helybenhagyását megnyerték. Ez utóbbi egyesület minden anyagi és morális erejét ez irányú alkalmas tankönyvek szerkesztésére fordította és nemcsak Amerika, hanem Európa legkiválóbb szakembereit is (*Elek, Kassovitz, Bunge, Forel, Kraepelin, Bienfait, Sims Woodhead Davis, Hall, Madden, Baer és másokat*) megnyerte munkatársának. A tanítóknak ebből a tárgyból vizsgát kell tenniök. Az első ebbeli törvényjavaslatot 1882-ben nyújtották be és több mint 20 évig tartott, míg az összes államok törvényhozása megalkotta azt a törvényt. De az ezt helyeslő közvélemény jóval hamarabb kialakult és például már 1897-ben, amikor tehát még az államoknak egy nagy részében nem volt rá törvény, kerek számban 16 millió gyermek részesült alkoholelleses oktatásban. 1900-ban pedig ezen gyermekek száma 22 millióra emelkedett. *Hunt* asszony az ezen törvények előkészítésére kiküldött bizottság előtt törekvéseinek a következő szavakban adott kifejezést: »*Ha ma megmentjük a gyermekeket, akkor holnapra megmentettük a nemzetet. Ezen elv szerint nemcsak az a feladatunk, hogy az ifjúságot az alkohol veszélyei elől megóvjuk, hanem hogy ezen ifjúságból olyan új nemzedéket neveljünk, mely tudásával és morális erejével egyedül alkalmas az alkoholnyomorúság gyökeres kiirtására és az alkohol töke hatalmának leküzdésére.*«

Hasonlóképen, mint az Egyesült-Államokban, *Kanadában*

1885-ben tették kötelezővé az alkoholelleses oktatást. 1900-ban 500,000 gyermek részesült benne.

Angliában ezen mozgalom más irányba terelődött, amennyiben nem az állam, hanem egy társas egyesület, a Band of Hope Union, vette át az állam ebbeli köteleességét. Ezen egyesület 1900-ban 3.500,000 gyermektágot számlált és több mint 70,000 felnőtt személy foglalkozott az iskolán kívül a gyermekek alkoholelleses oktatásával. Azonkívül 1888 óta az iskolába is elküldik embereiket, az erre a célra külön alkalmazott tanítókat. Ezen tanítók 1901-ig különféle iskolákban 38,400 előadást tartottak, amelyen 3.800,000 tanuló és 117,000 tanító vett részt. 1905-ben 1500 angol orvos kérvénnyel fordult a legfelsőbb iskolai hatósághoz, hogy tegye kötelezővé az elemi iskolákban az alkoholelleses oktatást. Ennek eredménye egy rendelet volt, mely kötelezte az elemi iskolák tanítóit, hogy az egészségtannal kapcsolatban ismertessék meg növendékeiket az alkohol-absztinencia lényegével és elveivel.

Hasonlóképen, mint Angliában, *Svájcban*, *Németalföldön* és *Dániában* magánegyesületek vállalták magukra az alkoholelleses oktatást és nagy sikerrel folytatják. Ezirányú kötelező állami intézkedések ezekben az államokban még nincsenek.

Svédországban 1892 november 4-én kelt királyi ediktum rendelte el az alkoholelleses kötelező oktatást; teljesítését a svédországi hatalmas absztinens egyesületek *Wallis* és *Tigerstedt* vezetése alatt magukra vállalták.

Norvégiában az iskolák kötelező tantárgyai közé tartoznak: a „természettudományok az egészségtan alapvonalaival s emellett a szeszes italok hatására és veszélyére vonatkozó oktatás.”

Finnországban az iskolai hatóság 1898-ban felhívta az összes tanfelügyelőket, hogy a kerületeikhez tartozó tanítókat utasítsák a szeszes italok hatásáról és természetéről szóló oktatásokra, lehetőleg a természettudományokkal kapcsolatban. Jelenleg ilyen oktatás az összes iskolákban folyik.

Belgiumban *Robyns* limburgi tanfelügyelő honosította meg először a fenhatósága alá tartozó iskolákban az alkoholelleses oktatást. 1892-ben *De Burllet* közoktatásügyi minister rendeletet intézett az összes tanfelügyelőkhöz, hogy a lim-

burgi iskolák mintájára mindenütt gondoskodjanak alkoholelles oktatásról. Később ezt a felsőbb iskolákra is kiterjesztették és az állam a szükséges anyagi eszközöket is megadta hozzá. Az erre vonatkozó tárgyalás során a szenátus 1896 márczius 24-iki ülésén *de Smet de Nayer* miniszterelnök és pénzügyminiszter a következő kijelentést tette: „Annyit veszünk fel erre a célra a költségvetésbe, amennyi szükséges. Ha 50,000 frank nem elég, adunk 100,000-et, s ha ez sem elég, messzebbre is megyünk”. Ugyanezen évben II. Lipót király 500 franknyi pályadíjat tűzött ki a legjobb alkoholelles iskolakönyvre.

1898. évi április hó 2-án *Schollaert* közoktatásügyi miniszter újabb rendeletet adott ki, melyben nagy nyomatékkal hangoztatja az alkoholelles oktatás szükséges voltát és azt rendszeresen szabályozza: az iskolai oktatásra hetenként legalább fél órát kell szánni, szemléltető falitáblákat beszerezni; ezirányú írásbeli dolgozatokat készíttetni. Mindezek végrehajtását a tanfelügyelők szigorúan ellenőrizték. Elrendeli, hogy maguk a tanítók előkészíttessenek az ebbeli oktatásra orvosok által tartandó külön előadások útján. Egyúttal 1000 frankos pályadíjat tűzött alkoholelles szemléltető falitáblák készítésére, melyet Gaillard festő nyert meg. Az 1899-ik év végén az ország elemi iskoláinak 92%-ában és a továbbképző iskolák 83%-ában rendszeresítve volt az alkoholelles oktatás.

Franciaországban az alkoholelles oktatást *Rambau* miniszter (1897) és *Leyges* miniszter (1900) rendeletei tették kötelezővé. Ez kiterjed a felsőbb tanintézetekre is, különösen a lyceumokra.

Feltűnő, hogy e két utóbbi országban ezen radikális rendeletek daczára, az alkoholelles mozgalom nem tud eredményt felmutatni és ezekben az országokban az egy-egy lakosra eső alkoholfogyasztás a legnagyobb. Ennek az az oka, hogy ezekben az országokban a mozgalom csak az égetett szeszes italokra (pálinkára) vonatkozik és az alkoholelles oktatás is ezen irányban halad. Tisztán a tudományosan nem okadatolható megkülömböztetés és az ennek nyomán járó következetlenség az oka az eredménytelenségnek. Újabb bizonyítéka ez annak, mily hibás azon politikusok és szocio-

lógusok álláspontja, kik olcsó sörrel vagy a boritaladó leszállításával akarják leküzdeni az alkoholizmust.

Németországban már hosszabb idő óta nagy érdeklődéssel tárgyalják az alkoholelleses oktatás kérdését és 1903-ban az egyes német államok közoktatásügyi ministerei rendeletileg figyelmeztették az elemi iskolákat az alkoholelleses oktatás szükséges voltára. Újabb időben pedig a tanítóképzők számára rendelkeztek el alkoholelleses előadásokat.

Romániában 1897-ben rendelte el Haret közoktatásügyi miniszter az alkoholelleses oktatást.

Ausztriában már régebb idő óta hangoztatják az alkoholelleses oktatás szükségét, de az mindeddig még nem valósult meg.

Örömmel megemlíthetjük, hogy az ebbeli tevékenységből *Magyarország* is kivette részét. Még 1903-ban *Wlassics* közoktatásügyi miniszter felhívta a tanfelügyelők és iskolaigazgatók figyelmét az alkoholkérdésre, és elrendelte, hogy az egészség- és embertan előadásainál az alkohol hatására is terjeszkedjenek ki; egyúttal figyelmezteti az iskolai tankönyvek szerzőit, hogy a jövőben csak oly tankönyveket fog engedélyezni, amelyekben egy-egy olvasmány – a tanulók értelmiségének megfelelően – az alkoholkérdést tárgyalja. Ugyanezen évben a miniszter megküldi az összes törvényhatóságokhoz Heves vármegyének 1893-ban alkotott szabályrendeletét, – mely szerint a 15 éven aluli gyermekek korcsmájában (sörmérő vagy pálinkamérő helyiségben) való időzése tilos – azzal a felhívással, hogy hasonló szabályrendeleteket alkossanak. A felhívásnak⁶³ törvényhatóság tett eleget. 1905-ben *Lukács György* közoktatásügyi miniszter a tankönyvek alkoholelleses olvasmányainak ellenőrzését az Országos Alkoholelleses Egyesület és a Good-Templar rend tagjaiból álló bizottságra bízta és meghagyja, hogy az állami iskolák engedjék át helyiségeiket alkoholelleses előadásokra és alkoholelleses egyesületek összejöveteleire. Egyúttal megengedi, hogy a tanuló ifjúság részt vehessen a Good-Templar rendnek azokon az összejövetelein, melyeket az ifjúság számára rendez. 1906-ban *Apponyi* közoktatásügyi miniszter elrendelte hogy a budapesti tanító- és tanítónőképzőkben évente rendszeres külön előadások tartassanak az alkoholkérdésről. Sajnos, e rendeletek végrehajtása fölöttébb hiányos.

Oroszországban és Olaszországban alkoholelles oktatásról mindeddig szó nem volt.

Nagy viták támadtak a körül, vajjon az alkoholoról való tudni valókat külön tantárgyul tanítsák-e vagy más tantárgyakkal (természetrajz, embertan, egészségtan) egyetemben? És hogy ezt az oktatást külön ez irányban elismert szakemberek vagy orvosok, esetleg az iskolaorvos, vagy az illető intézet rendes tanerői végezzék-e? Véleményem szerint nem lehetséges ebben az irányban minden tanintézetre alkalmazható általános szabályt felállítani. Bizonyos, hogy az alkoholkérdésben csak az szakember, ki az alkoholkérdést valójában ismeri, amit ezidőszertint általánosságban sem az orvosokról, sem a tanerőkről állítani nem lehet. Ilyen szakembereket kell tehát mindenekelőtt nevelni és ezen célra szükséges, mit Amerikában (Tennessee) meg is valósították és Angliában, Németországban és Svájcban egy évtized óta állandóan hangoztatnak, hogy első sorban az egyetem az alkoholkérdés tudományos, része számára (alkohologia) külön tanszéket állítson fel. Az e tanszéken tartott előadások hallgatása az orvosnövendékek számára kötelező volna, míg az egyetem bölcsészeti fakultása tanárjelöltjeinek nemcsak hallgatniok, de vizsgázniok is kellene e tárgyból. A tanítóképzőkben is mint külön tantárgynak kell szerepelnie az alkoholelles oktatásnak, hacsak néhány órával is évente. Ezen intézetekben mindaddig, míg annak tanári kara között oly ember nem foglal helyet, ki ebből a tantárgyból levizsgázott, a jelzett előadásokat e téren elismert szakember végezze. Az így kiképzett tanárok és tanítók volnának azután az ifjúság nevelői az alkoholelles küzdelemben. Ezen tanerők, kik maguk már az alkoholelles küzdelem szükséges voltáról meg vannak győződve és ismerik annak helyes irányát, végeznék azután az alkoholelles oktatást az elemi és középiskolákban. Ezen intézetekben azonban ennek mint külön tantárgynak való szereplése teljesen elhibázott dolog volna, mert csak hiába valóan terhelné meg a tantervet, az ifjúságot pedig untatná, és a küzdelmet, mint hivatalosat, ellenszenvessé tenné. De szükségtelen is volna, mert a tapasztalat bebizonyította, hogy az említett módon képzett tanerők minden alkalmat felhasználnak úgyis, hogy a gondjukra bízott ifjúságot az alkohol

valódi hatása felől és az ellene való küzdelem szükségességéről és helyes módjairól felvilágosítsák. Ezen munkát azután hathatósan támogatná az iskola azzal, hogy az ifjúságot alkoholtól mentesen is nevelné, vagyis szigorúan megtiltáná minden internátusnak és kollégiumnak, hogy növendékeinek szeszes italt adjon. Szigorúan ki kellene küszöbölni azonkívül az alkoholélvezetet az ifjúsági ünnepélyek és kirándulások alkalmával.

Minden államban, melyben az ifjúság alkoholmentes nevelése előre haladt, szükségét érezték annak, hogy az ifjúságot külön ez irányú egyesületekben is szervezzék. Ez mindenütt fényes eredménnyel járt, sőt a tapasztalat azt mutatta, hogy a mozgalom csak akkor életre való, ha annak harcosai az ily eszmekörben felnevelt ifjúságból kerülnek ki. Ebben az irányban a már említett *Band of Hope Union*-on kívül különösen a *Good-Templar* rend fejtett ki hathatós működést, és az Egyesült-Államokban, Skandináviában, Németországban és Svájcban ezen rend ifjúsági csoportjai és az azokból kikerült egyének szolgáltatják a harcosok zömét. Sajnos, nálunk az iskolatörvényre való hivatkozással ily csoportok alakítását nem engedélyezték.

Az alkoholelles oktatásnak alkalmas helyei volnának a kaszárnyák is. A katonáskodás annyiban bír nevelő hatással a népeiségre, amennyiben a fiatal emberek a katonai szolgálatuk ideje alatt szerzett ismereteiket hazatértük után környezetükben is terjesztik. Az alkoholelles oktatása kaszárnyákban első sorban megóvná a fiatalembereket éppen az ott elterjedt ivás csábításaitól, és később, ezen eszmék terjesztése által a népnek is javára válnék. Természetesen ez is csak akkor bír értékkel, ha a felvilágosítás a feljebbvalóktól származik és ezek jó példával járnak elől. Ez okból *Anglia* 1902-ben az alkoholelles oktatást a katonai iskolákban kötelező tantárggyá tette. Ily irányú intézkedések vannak érvényben ezenkívül *Skandináviában* és *Franciaországban* is. Mi is beszámolhatunk egy ily irányú szerény kezdetről, amennyiben e sorok írója a budapesti cs. és kir. hadapród iskolában tartott az alkoholról előadásokat és ezeknek folyományaképen az intézet 18 növendékével és két tanárával megindította a mozgalmat.

Az állami beavatkozás kezdete tehát az alkoholelles

kötelező oktatás, mert a többi intézkedés sikerének csak az lehet a biztosítéka, ha a végrehajtás közegei meg vannak győződve annak szükséges voltáról. Erre pedig csak az iskola nevelheti őket.

A törvényhozás feladatai.

Dr. Helenius „Die Alkoholfrage” című könyvében az alkoholelles törvényhozás eddigi szerepéről a következőket írja: „Az alkoholelles eddigi törvényhozás alapjának tartatlanságát mindenki felismerheti, ki az ezirányú élettani és statisztikai kutatásokból a logikus következtetéseket le tudja vonni. A törvényhozók azon két főelvől indulnak ki, hogy mindenkinek szabadságában áll, a szeszes italok fogyasztását akkor abbahagyni, amikor neki tetszik és hogy csak a határozott iszákosság ellen kell küzdeni.”

Ezen két főelv teljesen hamis. Az alkohol első sorban narkotikus mérég, mely már kisebb mennyiségekben is (30-40 köbcm.) leszállítja az Ítéloképességet és akaraterőt és egyáltalában a szellemi működést. Ha ezen hatás a felnőtt, egészséges férfinál csak rövid ideig tart is, ezen idő mégis elegendő arra, hogy az illetőt a mindenütt dívó ivási szokások segítségével újabb alkoholfogyasztásra bírja. Ezen tényt csak az tagadhatja, ki saját pohár borának öntudatos vagy öntudatlan védelmében társadalmunk ivási szokásait, egy dáridó lefolyását látni nem akarja. Ami pedig az iszákosságot illeti, elég megjegyezni, hogy milliók szenvednek testileg, szellemileg és gazdaságilag az alkohol hatása alatt, anélkül, hogy erről fogalmuk volna. Melyik orvosnak nem lett volna már oly kifejezett alkoholbeteg esete, amelynél nemcsak a beteg, de az egész környezete is jóhiszeműleg és a legnagyobb határozottsággal állítja, hogy az illető sohasem rúgott be, vagy iszákos nem volt. És elegendő az alkoholizmus és büntettek közötti összefüggésre reámutatni, ahol a *heveny alkohol-mérgezés* oly végzetes szerepet játszik. Vajjon hány felnőtt férfit tudnánk összeszámolni, ki azt állíthatná magáról, hogy

heveny alkoholmérgezésen, (nevezzék ezt nobelspicznek, berugásnak, ittasságnak, vagy részegségnek) nem ment volna keresztül?

Ebből az következik, hogy minden kísérlet, melynek tendenciája oda irányul, hogy az alkoholfogyasztás az úgynevezett mértékletesség határán belül maradjon, meddő marad. Ezt a tapasztalat is mindenütt bebizonyította. Mint már említettem, az állami beavatkozásnak, első sorban a törvényhozásnak, nem szabad megelőznie a társadalmi mozgalmat, de ha a társadalmi mozgalom által befolyásolt közvélemény törvényhozási beavatkozást követel, akkor ez ne végezzen fél munkát és bármily irányban keresi is a megoldást, igyekezzék gyökeresen kiirtani az alkoholizmus rákfénjét.

Igen gyakran halljuk, *hogy a bor- és sörfogyasztás emelése igen alkalmas szer a pálinkafogyasztás és az alkoholizmus veszélyeinek leküzdésére.* Mint már több ízben említettem, a tudományos kutatás nem talál lényeges különbséget az egyes szeszes italok hatása között. Ép úgy van bor- és söralkoholizmus, mint pálinkaalkoholizmus. *Hurlimann* helyesen jegyzi meg: „Der Schnapstrinker reitet das arabische Vollblutpferd, der Biertrinker bedient sich eines langsam laufenden Ackergaules, beide kommen aber mit Sicherheit ans Ziel nur in verschiedenen Zeitterminen.”

A legnagyobb svájcki alkoholista szanatóriumban (Ellikon) csak a betegek 10%-a kizárólagos pálinkaivó.

Igen érdekesek a nemrég megnyílt rákos-palotai szanatórium ebbeli adatai. A szanatóriumban a mai napig felvétellett 33 beteg, köztük 30 alkoholista. Ezek közül 3 volt csak kizárólagos pálinkaivó, vagyis olyan, akinél a bor- és sörfogyasztás elenyésző szerepet játszott, 10 fogyasztott nagy mértékben bort, sört és pálinkát egyaránt és 17, kinél csak a bor és sör jöhet számba, mert vagy egyáltalában nem, vagy csak nagyon kivételesen ittak pálinkát, akkor is csak csekélyebb mennyiségűt.

Franciaország óriási borfogyasztása mellett jelenleg azon ország, amelyben az alkoholizmus legjobban pusztít és nálunk is rosszabbak a viszonyok a borivó Bácskában, mint a kizárólagosan pálinkaivó tótok között. Belgiumban, Dániában és más országokban a sörfogyasztás emelése egyúttal a pálinkafogyasz-

tásnak emelését vonta maga után. A pálinka alkoholizmust olcsó sörrel vagy a boritaladó leszállításával leküzdeni annyit tesz, mint az ördögöt Belzebubbal kiüzni. Nem felel meg a tényeknek *Máday* azon állítása, hogy ott, hol nem idealisták küzdenek az alkohol ellen, ott a küzdelem csak a pálinka ellen irányul. *Máday* ezen kijelentését semmiféle adattal sem támogatja, mi pedig csak reá akarunk mutatni Norvégia, Finnország és az Egyesült-Államok fényes eredményeire, mely országokban az egész küzdelem csakis a mindennemű szeszes italoktól való teljes tartózkodás jegyében folyik. Azt hiszem, az Unió yankee-it senki sem fogja idealizmussal vádolhatni.

Sokkal nagyobb fontosságú *az italmérés idejének korlátozása és itt első sorban a vasárnapi munkaszünetnek kiterjesztése a szeszes italok kimérésére és el árusítására*. Ezen intézkedés minden államban az első komoly lépés szokott lenni az alkoholelles állami beavatkozásra. Eredményeket csak ott tudott felmutatni, ahol a tilalom a szeszes italok minden fajtájára vonatkozott és nemcsak a szorosán vett vasárnapra szorítkozott, hanem szombat estétől hétfő reggelig tartott. A vasárnapi kimérési tilalom közvetlen eredményeinek – az alkoholfogyasztás leszállása – illusztrálására statisztikai adatok nem állanak rendelkezésre, azt azonban mindenütt egybehangzóan állítják, hogy a tilalom folytán a rendőri beavatkozás vasárnapon a minimumra redukálódott. Ez volna tehát az első intézkedés azon államok számára, melyekben az alkoholelles társadalmi mozgalom még gyermekéveit éli.

Némi eredményt mutat ezenkívül *az italmérések számának korlátozása*. Erre nézve csak Hollandia szolgál statisztikai adatokkal. Ebben az országban 1882-ben 43950 italmérést¹ számláltak, mely szám 1899-ben 24000-re apadt. Az összes szeszes italok fogyasztása abszolút alkoholra átszámítva kitett 1880-ban fejenként 658 litert, 1895-ben pedig 5*97 litert. Tehát a fogyasztás 15 év alatt 0*61 literrel apadt fejenként. Alapjában véve nem nagyon jelentékeny eredmény.

Ez természetesen csak annyit jelent, hogy magában véve az italmérések számának korlátozása, kellő felvilágosító munka nélkül nem számíthat nagy eredményre. A céltudatos alkohol-

¹ Helenius. Die Alkoholfrage.

ellenes működés és ezirányú helyes alkalmi beavatkozás, mint azt a következőben látni fogjuk, *automatice* maga után vonja az italmérések számának leszállását.

Még kevesebb jelentőséggel bír a különböző országok pénzügyministerei által az alkoholizmus leküzdésénél oly fontosnak hirdetett *szeszadó*. A szokványos ivó azon alkoholmennyiséget hajszolja, mely elegendő arra, hogy benne euphorias érzéseket keltsen. Amíg ezen hatás be nem áll, addig nem hagy fel az alkoholfogyasztással és inkább nélkülöz minden más irányban, de az alkoholra szükséges pénzt, bármily nagy az adó, előteremti. És ezen pszichológiai megfigyelésnek megfelelnek az egyes államok viszonyai, amelyekben az alkoholfogyasztás mennyisége teljesen független a szeszadó magasságától. Franciaországban 1830-ban 55 fr. szeszadó mellett 1.12 liter abszolút alkohol esett pálinka alakjában % egy személyre, 1860-ban 90 fr. adó mellett 2.27 liter, 1898-ban 156 fr. adó mellett 472 liter. Nálunk is a Tisza Kálmán miniszterelnöksége alatt felemelt szeszadó csak egész rövid, átmeneti időre szorította le a pálinkafogyasztást, azóta állandóan és visszatérhetetlenül emelkedik.

A szeszadó emelése a jelenlegi körülmények között birhat fiskális jelentőséggel, de már ezen okból is alkalmatlan az alkoholizmus leküzdésére, mert ebből kifolyólag a fiskus érdeke az alkoholfogyasztás emelése és nem annak leszállítása. Az alkoholizmus leküzdése tekintetében csak akkor birhat értékkel, ha oly magasra emelnék, hogy a nagy tömeg egyáltalában nem vehetne szeszest italt és ha az abból folyó jövedelmet is pusztán alkoholelleses célokra fordítaná az állam.

Igen nagy reményeket fűztek *Svájcban* az 1887 óta fennálló *pálinka-monopóliumhoz*. A svájcz kormány azon alapból indult ki, hogy a tiszta aethylalkohol nem oly mérgező hatású, mint a lepárlásnál egyúttal képződő magasabb alkoholok, – kozmás olajak – és hogy ennél fogva a pálinkát gondos tisztítási eljárás által ártalmatlanná lehetne tenni. Ez volt a monopólium egyik célja. A másik pedig az országban oly nagy mértékben elterjedt házi szeszfőzdék – kis üstök – megszüntetése által a szeszfogyasztás leszállítása. A monopólium célját nem érte el. Már ezen cikksorozat első közleményében kiemelttem, hogy a kozmás olajok theoriája és a

rektifikált alkohol ártalmatlansága a tudomány mai állásának meg nem felel. Ami pedig az alkoholfogyasztás leszállítását illeti, az intézmény teljesen csődöt mondott. A hivatalos kimutatás szerint ugyanis a pálinkafogyasztás fejenként a következő volt:

1890-ben	5.27 liter (50%)
1891 „	5.32 „
1892 „	5.39 „
1893-ban	5.37 „
1894-ben	4.81 „
1895 „	4.71 „
1896-ban	4.99 „
1897-ben	51.9 „
1898-ban	5.27 „

Emellett pedig a sör- és borfogyasztás rohamosan emelkedett, úgy, hogy az abszolút alkoholfogyasztás tetemesen több, mint a monopólium behozatala előtt.

A monopólium egyedüli haszna, hogy a tiszta jövedelemnek 10%-a az alkoholizmus leküzdésére fordítatik, mi által a társadalmi mozgalom nagy anyagi erőre tett szert. (Alkoholzehntel.)

Még rosszabb az *oroszsági monopólium*, melyet 1895-ben honosítottak meg „a néperkölc és népegészség védelmére.” A hivatalos kimutatás szerint ugyan az alkoholfogyasztás kissé csökkent (öt év alatt körülbelül 0.35 literrel fejenként); az orosz viszonyok ismerői azonban egyhangúlag ellentmondanak ennek és *Antziferoff* szerint az alkoholfogyasztás 1898–1900-ig 16%-al emelkedett. *Gumplovicz*¹ a budapesti alkoholelles kongresszuson a következő szavakkal ecsetelte az orosz szeszmonopólium viszonyait:

„Oroszországban a pálinkaárusítás az állam monopóliuma. Emellett az orosz kormány minden nagyobb városban „józansági kuratóriumokat” nevezett ki, melyeknek feladata, alkoholmentes teaházak létesítése és alkoholmentes

¹ X. nemzetközi alkoholizmus elleni kongresszus jelentése. Budapest 1906.

multságok rendezése által az alkoholizmust leküzdeni. Tényleg a pálinkamonopolium az orosz államnak óriási jövedelemforrása, sőt ezen jövedelem a főszlopa az orosz államháztartásnak. Arról, hogy a monopólium az iszákosságot csökkentené, szó sem lehet, sőt azon előírás, hogy a pálinkát a boltban elfogyasztani nem szabad, csak fokozza a bajt. Ugyanazon egyén, aki különben a boltban 2-3 pohárával ivott volna, egész üveggel vesz – kevesebbet ugyanis nem kap, – ezzel a bolt elé megy, lehajtja a pálinkát, ismét bemegy a boltba, újból vesz egy üveggel és így tovább. Avagy a monopol-boltban vásárol egy üveg rumot, beviszi az állami alkoholmentes teaházba és a rumot a teájába öntve, megissza. A törvényt megtartotta. Az állami monopol-boltban nem ivott, az állami teaházban pedig nem vett alkoholt. És az „alkoholmentes” teaházak és más helyiségek minden, csak nem alkoholmentesek, sőt sok helyen, különösen Dél-oroszországban, mesterséges terjesztői az iszákosságnak és fajtalankodásnak.” A nem hivatalos orosz antialkoholisták bármily irányhoz tartozzanak is, egyhangúlag elismerik, hogy az állami pálinkamonopolium mesterségesen terjeszti az alkoholizmust.

A szeszmonopolium különleges alakja a sokat emlegetett és megvitatott

Göteborgi (Gothenburg) rendszer.

Hogy a göteborgi rendszerről helyesen tájékozódjunk, szükséges a svédországi alkoholelles törvényhozás történetét, ha csak nagy vonásokban is, ismernünk.¹

Gustav Adolf volt az első svéd király, ki 1622-ben a pálinka gyártását és elárúsítását betiltotta, a behozatalra pedig nagy vámot vetett ki, de ezen tilalmat már 15 év múlva ismét megszüntette. 1694-ben XII. Károly újból elrendelte a pálinka-tilalmat, mely azonban csak 10 évig tartotta fenn magát. 1772-ben III. Gustav király ugyancsak elrendelte a pálinka-

¹ *Petersson: Die schwedische Alkoholgesetzgebung und das. Gotenburger System. Stockholm 1907.*

tilalmat. Ezt 1775-ben gazdasági okokból visszavonta és az egész pálinkaüzletet a korona monopóliumává tette. Így keletkeztek az úgynevezett korona-szeszfőzdék, melyeket 1785-ben az úgynevezett bérszeszfőzdék váltották fel, vagyis a korona szeszfőzési privilégiumát bizonyos bérösszeg fejében a parasztnak engedte át. Az évek folyamán a szeszfőzési privilégium mindjobban elterjedt, különösen a házi szükségletek számára való szeszgyártás, ami minálunk a kis üstön való szeszfőzésnek felel meg, úgy, hogy a múlt század húszas éveinek vége felé Svédországban nem kevesebb mint 173124 szeszfőzde volt, – a kis üstösöket is beleértve. 1829-ben az évi alkoholfogyasztás fejenként 46 litert tett ki. Ezen nyomorúság ellen indult meg azután egy hatalmas társadalmi mozgalom, mely a közvélemény oly nagymérvű megváltozását vonta maga után, hogy az 1854-iki országgyűlés a következő határozatokat hozhatta: 1. A kis üstön való szeszfőzés beszüntendő és magasan megadóztatott gyári üzem által helyettesítendő. 2. A nagyban való elárusítás szabad. 3. A többi pálinkaelárusításnál megkülönböztetendő a kicsinyben való elárusítás és kimérés. 4. A községeknek önrendelkezési joguk van nemcsak abban, hogy miként és mily határok között történjék ezen elárusítás vagy kimérés, hanem afelett is, vajjon egyáltalában megengedjék-e a község területén ezen iparágat. Ezen törvényhozási aktus alapját képezi Svédország mai alkohol-törvényhozásának.

Az 1855. év pálinkatörvénye a községeket a vétójognak egy nemével ruházta fel; ezt különösen a vidéki kisközségek oly módon vettek igénybe, mely világosan mutatta, hogy ott az alkoholelleses működés már mély gyökereket vert. Egyik kisközség a másik után szüntette be pálinkaelárusító helyeit. Már egy évvel a törvény életbelépése után a községekben – a városok kivételével – csak 557 pálinkaengedély létezett, ezek közül 64 a kicsinyben való elárusításra, 493 a kimérésre. Megjegyzendő, hogy ezen utóbbi 493 engedély között 411 előbbi évekből származó kiváltságok alapján nem volt beszüntethető. Tíz év múlva a pálinkaengedélyek száma 469-re apadt, 126 a kicsinyben való elárusításra és 343 kimérésre, ezek közül 262 régi kiváltságuk folytán nem volt beszüntethető.

Mások voltak a viszonyok a városokban, melyeknek lakossága ezen időben az összlakosságnak 12%-át tette ki. Itt 1856-ban nem kevesebb mint 1912 pálinkaengedély létezett és pedig 742 a kicsinyben való elárúsításra és 1170 kimérésre, köztük 688 kiváltságos. Igaz, hogy az elárúsítások a városokban is 1858-ban 1782-re és 1863-ban 1613-ra apadtak, de mindannak daczára a viszonyok, különösen a nagyobb városokban rendkívül súlyosak maradtak. Különösen nyomorúságos viszonyok uralkodtak Göteborg városában. Szegénység és nyomor megtizedelték a város munkásságát. Azonban ezen idők *hatalmas alkoholelles agítációja nem hagyta érintetlenül a városokat sem*. Göteborgban *Wleselgren* és *Hedlund* agítációjára a város községtanácsa bizottságot küldött ki, mely 1865-ben memorandumot nyújtott be. Ebben először is megállapítja, hogy az uralkodó pauperizmusnak főindítója a pálinka és hogy a városnak nemcsak joga, hanem kötelessége is, teljes erejével oly ellenséget leküzdeni, melynek kísérői a szegénység, a nyomor és a bűn. A beadvány meg is jelölte a leküzdésnek módját, amennyiben javasolta, hogy az összes kimérési engedélyek oly társaságnak volnának átengedendők, mely nem üzleti hasznóból, hanem a munkások iránti jóindulatból kezelné ezeket. Az összes mutatkozó tiszta haszon a munkásosztály javára volna fordítandó. Együttal bejelentették, hogy a társaság a város legelőkelőbb egyéniségeiből már meg is alakult¹. A községtanács elfogadta a javaslatot. A társaság 1865. évi június havában megkapta az összes rendelkezésre álló kimérési engedélyeket, augusztus 22-én a király jóváhagyta alapszabályait és ugyanazon év október 1-én a társaság megkezdte működését. A társaság kiméréseinek egyrészét átengedheti szállodáknak, vendéglőknek, cluboknak stb. A rendszer csakhamar elterjedt a városokban és jelenleg Svédország 92 városa közül 83-ban, azonkívül 11 községben is be van vezetve.

Ez volna röviden a göteborgi rendszer története és nézzük most, hogy tényleg megfelel-e a hozzáfűzött várakozásoknak.

A göteborgi rendszer eredeti alapelvei a következők:
1. Megszüntetése minden magánérdeknek az elárúsításnál.

¹ Hasonló társaságok alakultak még az 50-es években *Falun* és *Göfle* című városokban.

2. Betiltása a hitelben vagy zálog ellenében való elárusításnak. 3. Világos és tiszta korcsma-helyiségek. 4. Jó és olcsó ételek kiszolgáltatása. 5. A tiszta jövedelem a munkásosztály javára fordítandó.

Ezen elveket kiegészíti azon előírás, hogy a társaságok célja *kizárólagosan* az erkölcsösség érdekében rendelkezni a pálinka-elárusításnál. Ez tehát felruházza a társaságokat azon joggal, hogy a törvény határain kívül is korlátozhatják a szeszes italok kimérését, ha ezt az erkölcsösség érdeke megkíváná.

Az 1907. évben megtartott stockholmi kongresszuson a rendszernek leghivatottabb megítélő, maguk a svédek,¹ *a rendszert rossznak, az alkoholizmus leküzdésére vagy az alkoholfogyasztás leszállítására alkalmatlannak találták.* A fentemlített elvek szerintük a valóságban a következő képet adták:

A pálinkakereskedéssel foglalkozók magángazdasági érdeke a göteborgi rendszer által nem nyomatott el. Egész sora a társaságoknak átengedte a pálinkaforgalom bevételének egy részét, vagy a nyereség egy meghatározott részét a kimérő helyiségek vezetőinek és a társaság igazgatósági tagjainak. Mások a meghatározott százalékon felüli osztalékokat adtak a részvénytulajdonosoknak. Igazgatóknak, igazgatósági tagoknak és ellenőröknek adott nagy fizetések és magas tiszteletdíjak szolgáltatták az okot arra, hogy nagyon kevés számú részvényesekből álló társaságok alakuljanak. Az 1892–1893. évben fennállott 87 társaság közül 22-nek csak 2–3 tulajdonosa volt. A pálinkaeladás nagyszámú városban monopóliumává vált néhány nagybefolyású úgynevezett községi nagyságnak, kik a község köz-igazgatásában mindenhatók és a községi választói jog igazságtalan elosztása által mindent érdekeiknek – s ez a nagyobb pálinkafogyasztás – megfelelően tudtak berendezni.

A pálinkaeladás tiszta jövedelme tudvalevőleg most a községi pénztárakba folyik. Csakhogy Svédországban a községekben a pénzemberek uralkodnak. Ezeknek magánérdeke, hogy adóik a nagy pálinkajövedelem révén kevesbed-

¹ *Ljunggren*, Das Gothenburger System. Bericht über d. XI. int. Congr. g. d. Alkohol. Stockholm 1908.

jenek. Következésképp az alkoholizmus leküzdését célzó hathatós reformhoz nem járulnak hozzá; sőt, még annak a lehetőségét sem akarják megbeszélni, hogyan lehetne a községeket a szeszes italokkal való kereskedéstől megszabadítani. A második kamara (képviselőház) egy erre vonatkozó indítványt egyhangúlag elfogadott, de az első kamara (felsőház) ezen ország községi pénzüembereinek erős támasza, ép oly egyhangúlag elvetette. Megjegyzendő, hogy nagyjából ezen urak azok, kik az italmérő-társaságokat alkotják és vezetik. A társaságok ezeknek magánérdekeit gyakran közvetlenül is előmozdítják u. n. engedély-átruházások által és pedig szállodák, vendéglők, kávéházak, borüzletek stb. tulajdonosaira.

A Stockholmi társaság 230 kicsinyben való eladási és kimérési engedélyei közül 1904–1905-ben nem kevesebb, mint 138-at ruházott át magánszemélyekre. Magától értetődő, hogy ezeknél a magánérdek azután teljesen érvényesül és ezek minél nagyobb alkoholfogyasztás után törekesznek. A magánszemélyekre átruházott engedélyekre ugyanis, mely engedélyeket a Stockholmi társaság *csak a közérkölc s érdekében* vett át a várostól, nem ugyanazon megszorítások irányadók, melyek a társaság kimérő helyeire előírják. A stockholmi magánkimérők a társaság nembánomságára támaszkodva és hivatkozva bizonyos kivételes határozatokra, a hatóságok engedelmével úgy tudtak berendezkedni, hogy a szeszes italoknak kicsinyben való eladása és kimérése bármily mennyiségben és a törvényesen meghatározott időn jóval túl történik. Sőt a kimérés sok esetben éjjel-nappal folyik, sokszor pedig oly körülmények között, melyek a rend és tisztesség barátait a legnagyobb mértékben megbotránkoztatják.

Az állapotok aránylag még rosszabbak a kisvárosokban, ahol a társaságok tulajdonosai sokszor az egész községen uralkodnak. Ezek a 90-es években annyira mentek, hogy nem kevesebb, mint 34 italmérő-társaság összes engedélyeit tényleg magánszemélyeknek engedte át. Ha még most hozzávesszük a törvényellenes bérleti transzakciókat, pálinkabevásárlásokat stb., akkor kell, hogy különös benyomást keltsen az, midőn a szeszes italok kicsinyben való elárúsításának a magángazdasági nyereségvágytól való teljes függetlenségéről olvasunk. Történtek ugyan 1895 és 1905-ben némely törvény-

hozási intézkedések e visszaélések meggátlására, de ezek épen-séggel nem alkalmasak arra, hogy a társaságokban a megánérdek ne érvényesüljön.

A göteborgi rendszer második alapelve már jobban érvényesült. *A társaságok italmérőiből eltűnt a hitelre vagy zálogért való kimérés.* De ugyanígy eltűnt egyáltalában a többi helyeken is, ahol még nem honosult meg a társasági rendszer. A svédek ezt a megváltozott közvéleménynek tudják be és hangoztatják, hogy a törvényhozás ezt a durva vissza-élést a társaságoktól függetlenül sem tűrné. Ellenben a társa-ságok nem láttak akadályt abban, hogy olyan egyéneknek adjanak pálinkát vagy sört, kikről köztudomású volt, hogy ivási szenvedélyük miatt minden vagyonukat elzalogosí-tották vagy eladták. Így ezen körülmény csak külsőségeiben változott.

A kimérőhelyek minősége és külső képe mindjobban meg-javult Még fokozottabb mértékben áll ez azonban olyan ki mérő-helyekre is, melyek nem tartoztak a ki m érő-társaságokhoz, pl. kávéházak és automaták; a társaság csapszékei csak kény-telenül-kelletlenül tartottak lépést a konkurrencziával.

Igaz, hogy tiszta, világos és egészséges helyiségek előny-ben részesítendőek a piszkos, füstös lebujokkal szemben, de addig míg a pálinkapénzek nem eredeti rendeltetésük szerint, többek közt a munkások lakásviszonyainak javítására használ-tatnak fel, addig a göteborgi rendszer ezen harmadik pontja az alkoholizmus leküzdése ellen dolgozik, mert a munkás a pálinkamérés tetszetős helyiségeiben jobban érzi magát, mint otthon sötét és szűk odújában és annál gyakrabban fogja felkeresni a korcsmát.

A göteborgi rendszer *negyedik alapelve a pálinkakimé-réssel együtt jó és olcsó eledelt adni.* Ezen intézkedés keresztül-vitele kell, hogy a legkomolyabb aggályokat keltse fel mindazok-nál, kik épen a pálinka élvezetében látják az alkoholizmus egyik legfőbb okozóját. Az a jó és olcsó étkezés sok ezer embert csábít a korcsmába, amely helyiség, bármilyen kellemesen legyen is beren-dezve, mindaddig a kísértés csapdája lesz, amíg ott szeszes italokat mérnek. A társaságok adjanak olcsó és jó eledelt, de csak olyan helyiségekben, hol egyúttal szeszes italokat nem mérnek. A társaságok azon hiszemen vannak, hogy nekik minden

körülmények között *kell* pálinkát kimérniök és hogy a törvénnyel jutnak ellenkezésbe, ha étkező-helyiségeket szeszes italok kimérése nélkül rendeznek be.

A göteborgi rendszer ötödik alapelve szerint a tiszta nyereség a munkásosztály céljaira lett volna felhasználandó. E helyett azonban ez a községek, mezőgazdasági egyesületek és tartományi gyűlések egyik jövedelmi forrásává vált. A pálinkafogyasztásnak ezen gazdasági oldala a göteborgi rendszert annyira eltorzította, hogy sok tekintetben rá sem lehet ismerni. Egyes helyeken a községi adókat harmadrészben, vagy még azon felül is pálinkapénzek helyettesítik. Ez a legtöbb adót fizetők magánérdekeit természetesen mélyen érinti és ezen érdekek annál veszedelmesebbek, mert sokszor községi érdekek gyanánt tüntetik fel. Néhány évvel ezelőtt Stockholm város közgyűlésén indítványozták, hogy a pálinkaeladás „tiszta nyereségének egy százaléka az absztinensmozgalom céljaira legyen fordítandó. Ezen szerény indítványt is azon ürügy alatt utasította vissza a közgyűlés, hogy a pálinkajövedelem felhasználásánál kell, hogy szabad keze legyen.

A társaságoknak hatalmában állott a pálinkaeladást tisztán csak a közérkölcse érdekében rendezni és kezelni, ezen rájuk bízott hatalmat azonban nem használták fel. Ezen határozat egy nagyon termékeny reformmunkának kiinduló pontja lehetett volna, ha ugyanis a társaságokat olyan egyének vették volna át, kik az alkohol valódi természetéről és hatásáról kellő képzettséggel bírtak volna. Ez azonban nem így volt. A megszorításokat és javításokat rendesen csak az absztinensek vitték keresztül és mindig a társaságok akarata ellenére. A társaságok törekvése mindig az volt, hogy a forgalmat emeljék és az üzemet nagyobbítsák.

A rendszer alaphibája ezáltal mindig inkább előtérbe került.

Ezen rendszer ugyanis azon az egészen hamis feltevésen alapszik, hogy a pálinka fogyasztása önmagában véve nem ártalmas, ha ez a fogyasztás bizonyos határok között tartatik, amely határok a társaságok által rendezendők és meghatározandók.

Mindazonáltal azonban még ezen mértékletességi elvtől is eltértek. Megengedik ugyanis a pálinkának tetszés szerinti

nagy mennyiségben való bevásárlását, amely azonban egy liternél kevesebb nem lehet.

A társaságok védelmezői és képviselői hivatkozni szoktak a pálinkafogyasztás és az eladási engedélyek számának csökkentésére, az alkoholtartalom redukálására stb. A pálinkafogyasztás 1866-ban 8.88 liter, 1901-04-ben pedig még mindig 7.74 liter volt (50%-os). Fluktuációk is voltak ezen időben, amennyiben 1868-69-ben, valamint 1874-75-ben ezen számok 11.53 literre, illetőleg 1356 literre emelkedtek. Nagyjából tehát az alkoholfogyasztásban nevezetesebb csökkenés nem állt be. Ellenben az 1830–50-es években ellenállhatlan erővel elterjedt, hatalmas alkoholelles mozgalomnak sikerült a pálinkafogyasztást fejenként 46 literről (1829) 8.88 literre (1870) leszállítani, még pedig minden göteborgi rendszer segítsége nélkül.

Be kell azonban vallani, hogy a pálinkafogyasztás, ha nem is csökkent, mégis bizonyos határokon alul maradt. Ez azonban jórészt nem a társaságok érdeme. Itt-ott életbe léptettek ugyan némely rendszabályokat, mint az alkoholtartalom redukálását, az ital mérő-helyek nyitvatartási idejének megszorítását, a kimérésnél bizonyos maximális mennyiség meghatározását, az u. n. büffetívás korlátozását, a kiskorúak számára a szesz-kimérés tilalmát, *mindez azonban csak a munkásokra vonatkozott. Az úgynevezett »jobb körök«, a vagyonosabb osztályok alkoholszükségleteinek szolgáló engedélyekre ezen megszorítások nem vonatkoztak. És az említett rendszabályok a társaság italméréseiben nem általánosak. Ezen korlátozásokat is már csak akkor léptették életbe, miután a közvélemény az absztinensek által sok éven keresztül megismételt tiltakozó gyűléseken elementáris erővel a társaságok ellen nyilatkozott és gyakran már csak akkor, amidőn a törvény a reformokat kierőszakolta.*

A Svédországban oly szépen fejlődő józanságot nem a göteborgi rendszer mozdította elő, hanem az, hogy a vidéken nagy területeken nem találhatók italmérések, előmozdította továbbá az általános népoktatás fejlődése, az absztinenskérdés felvétele a szociális és a vallásos irányú egyesületek programjába, nemkülönben a munkások szakegyletei és nagyszámú újságjai az alkoholkérdésre vonatkozólag is nevelő hatással vol-

tak. Mindezek, első sorban pedig az absztinens egyesületek küzdelme nélkül a fogyasztás, a svéd viszonyok ismerőinek egybehangzó véleménye szerint, bizonyára sokkal nagyobb lett volna.

Rendkívül tanulságos, hogy azon mértékben, amint az absztinens-egyesületek számban és tekintélyben nőttek, ugyanilyen arányban javult az általános józanság, hogy ezzel párhuzamosan mennyire változott a közvélemény és mennyivel szigorúbb lett a kimérésekre vonatkozó törvényhozás.

Az absztinenseknek az alkoholfogyasztás leszállítására irányuló mozgalmukban a legnehezebb csatákat épen a társaságok ellen kellett megvívniuk, első sorban, midőn az engedélyek bevonásáról volt szó. És mégis a társaságok képviselői minden alkalommal saját érdemüknek tudják be, hogy az engedélyek száma kevesbedett.

A társaságok kezelésében levő italmérési engedélyek száma különben 1865 óta a társaságok jóvoltából *csak 8-czal kevesbedett*. A többi kevesbedés azon vidéki községekre esik, amelyek népszavazás alapján egyáltalában beszüntették a társaságok működését, továbbá személyhez kötött vagy polgárjogi engedélyeknek lassú, automatikus beszüntetésére. Ezen kevesbedést nagy mértékben ellensúlyozták a társaságok által magánszemélyekre átruházott engedélyek.

Ezek azok a súlyos ellenvetések, melyeket svéd részről a rendszer ellen felhoznak és melyekhez azok, kik a kérdést tényleg ismerik, óriási nagy többségben hozzájárulnak. A benyomások, amelyeket az ember a helyszínén nyer – magam is voltam ezen helyzetben – a lehető legszomorúbbak. Ugyanazon alakokat, ugyanazt a zsvajt, ugyanazon visszataszító képet találtam a stockholmi „bolag” csapszékeiben, mint akár nálunk az Angyalföld pálinka-lebujáiban szombaton este. Igaz, hogy egyszerre csak két pohár pálinkát vagy két üveg sört kaphat a vendég;¹ de a forgalom oly nagy és az ellenőrzés oly lanyha, hogy teljesen elegendő az, ha valaki az ajtón kimegy és ismét bejön, hogy újabb adagot kap-

¹ Bort a bolagok nem tartanak, mert senki sem kéri. Az egész borfogyasztás az északi államokban csak a vagyonosabb osztályra esik, ott is oly kis mértékű, hogy quantité negligebenak tekinthető.

hasson. A kiszolgáló személyzet pedig határozottan kötelességének tartja az alkohol eladását és ép oly csodálkozással és megvetéssel párosult tekintettel méri végig a nem ivó vendéget, akár a budapesti borfiú.

Hogy mennyire előrehaladt a svéd népnél az absztinens mozgalom, azt fényesen illusztrálja a f. év nyarán lefolyt általános sztrájk, melynek tartama alatt a kormány rendeletére, de a sztrájkoló tömegek hozzájárulásával és megelégedésére a kimérések zárva maradtak és a munkások tartózkodtak a szeszfogyasztástól. Egybehangzóak a vélemények, hogy ezen körülmény nem csekély hatással volt a hatalmas sztrájkmozgalom tartamára és lefolyására. Hogy Svédország mindennek daczára még nem tudott radikálisabb alkoholelles törvényekhez jutni, az tisztán az első kamara (felsőház) ellentállásán múlik, mert ez teljesen az alkoholérdekelték, első sorban a göteborgi rendszer részvényeseinek/ hatása alatt áll. A svédek remélik, hogy az első kamarának küszöbön álló demokratizálása véget vet ezen helyzetnek.

A göteborgi rendszer behozatalának eszméjével az utolsó időben Angliában (disinterested management) és Németországban is foglalkoztak, a jogosult ellenszenv azonban oly nagy, hogy fontosabb ezirányú mozzanatokról beszámolni nem lehet. Nálunk *Máday* „Adatok az alkoholizmus kérdéséhez Magyarországon” című művében vetette fel a göteborgi rendszer eszméjét. Az említett igen komoly és tartalmas műnek az a hibája, hogy a szerző, nagyjából helyes fejtegetéseiből, nem vonja le a logikus következtetéseket. Így jöllehet, hogy több ízben hangoztatja az absztinencia előnyeit és eredményeit, mégis tisztán opportunitásból az úgynevezett mértékletességet ajánlja fegyverül az alkoholizmus leküzdésére. Ezen az alapon jut el a göteborgi rendszerhez is.

A göteborgi rendszer mint önálló intézmény, különösen, ha csak a pálinkára vonatkozik, az alkoholizmus leküzdése szempontjából teljesen csődött mondott. De a rendszer elvei és azok tényleges gyakorlati alkalmazása a szeszes italok minden nemére még nagy szerepet játszanak az alkoholizmus elleni küzdelemben, mert mint látni fogjuk, több-kevesebb változtatással nélkülözhetetlen kiegészítő részét alkotják ennek a rendszernek, mely a küzdelemben mindeddig a legfényesebb

és a legtartósabb eredményeket tudta elérni és ez a helyi tilalom, a lokál-opció vagy lokál-véto intézménye.

A lokál-opció.

A lokál-opció hazája tulajdonképen Amerika,¹ hol azon elven épült fel, mely szerint az egyes állam a kerületeinek vagy községeinek megadja a jogot, szavazattöbbség esetén minden italmérési engedélyt visszavonni és eszerint minden italmérő-helyet megszüntetni. *A tilalom mindig a szeszes italok minden fajára* (bor, sör, pálinka stb.) *vonatkozik*. Ezen rendszer tehát csak a szeszes italok eladását, nem pedig azok előállítását érinti. Ha ezen rendszernek nincs többsége, akkor az engedély-rendszer érvényesül, rendszerint eléggé magas évi adó mellett. A mienkhez hasonló italmérési rendszer csak kevés államban, főképen a Mississippi és a sziklahegység között találunk, de ott is messzemenő megszorításokkal, mint például: szeszes italokat nem szabad kimérni vasárnapokon, választási napokon, nem szabad eladni kiskorúaknak, indiánoknak stb. A lokál-opció rendszere az Egyesült-Államokban újabb időben nagy mértékben terjedt. *California, Colorado, Oregon, Michigan* és más államokban nagy választó tömegek szavaztak az italmérő-helyek bezárására. *Illinois* államban a tavaszi választások hatása alatt 2000 italmérő-helyet szüntettek be és most már *Chicagóban* is a város területének több mint fele meg van tisztítva az italmérésektől. A haladás, melyet a lokál-opció elve a legutolsó években tett, igazán bámulatos. *Arkansas, Florida, Kentucky, Maryland, New Hampshire, Tennessee, Texas, Vermont* és *Virginia* államok kerületeiknek túlnyomó nagy többségében teljesen beszüntették a szeszes italok elárúsítását és úgy számítják, hogy csak az Egyesült-Államokban jelenleg körülbelül 30 millió ember él a lokál-opció törvényei alatt. Ezen rendszernek félreismerhetlen előnyei vannak: kétségkívül leszálítja a szeszfogyasztást és az ily módon megtakarított összeget az illetők gyümölcsöző módon helyezik el jobb élelmezés,

¹ *Hartmann*. Die neuere Entwicklung der Anti-Alkoholbewegung in der nordamerikanischen Union. Die Alkoholfrage. Jahrg. V.

ruházkodás és lakás formájában, emellett az általános jólét emelkedik, az erkölcsök javulnak. Ezen rendszer azonkívül nevelő hatással van a közvéleményre, amennyiben a meghatározott időben visszatérő szavazások, melyeket a sajtóban és gyülekezésekben agitációk előznek meg, a szavazásra jogosultak szociális felelősségérzetét fejlesztik, erősítik és az egész lakosságra mindig újból felvilágosítólag hatnak. Végül, mivel az egyes helységek lakói maguk óhajtják a tilalmat, ennek érvényesítése kevés nehézséget okoz. – A többség meglévin, a tilalom keresztülvitelére ügyelő rendőri közegek az uralkodó hangulat hatása alatt rendszerint elég buzgalommal járnak el. *Rowntree* és *Sherwell* *The Temperance Problem And Social Reform* című hírneves munkájukban a lokál-opció rendszeréről nagyon elismerőleg szólnak, de azon álláspontot foglalják el, hogy ezen rendszer főképen csak vidéken és kevésbé népes helyeken válik be, nagyobb városokban azonban nem alkalmazható. Ezen álláspontnak az újabb fejlődés ellentmond, mert nagyszámú lakosokkal bíró városoknak egész sora található, hol a lokál-opció rendszere megvan és időszakonként szavazás útján megújítatik. Így például *Massachusetts* néhány nagyobb városában, mint a 32,000 lakossal bíró *Everett*-ben, hol a tilalom már 16 éve áll fenn, a 40,000 lakost számláló *Malden*-ben, amely város még soha italmérési engedélyt nem adott, továbbá *Brockton* 53,000 lakossal, mely város több mint 20 éve italmérés engedélyezése ellen szavazott és ezen idő alatt rendkívüli virágzásnak indult; itt van továbbá *Somerville* városa 70.000 lakossal, hol már körülbelül 20 éve nincsenek italmérő-helyek és ahol egyáltalán nem óhajtják a jelenlegi rendszert az italmérési adó rendszerére átváltoztatni, pedig *Massachusetts* államban az adó csábítóan magas, minden italmérő hely után évenként 1000 dollár. Jól tudják, hogy az adóbevételi többletet ellensúlyozná a közigazgatás terén, különösen a rendőrség és szegényügy körül felmerülő költségtöbblet. Ugyanígy gondolkoznak *Cambridge*-ben, a körülbelül 100,000 lakossal bíró nagy egyetemi városban, ahol már 22 év óta áll fenn a lokál-opció rendszere, jöllehet a lakosoknak több mint fele külföldi származású, tehát az amerikai álláspont részére előbb meg kellett őket nyerni. Újabban a 85,000 lakossal bíró *Lynn* városában és a 150,000

lakost számláló *Worcester* városban zárták be szavazás alapján az italmérő-helyeket. Általában tény, hogy Massachusetts államban az utóbbi 25 évben a tilalmi rendszer épen inkább a nagyobb városokban hódított, úgy, hogy Rowntree és Sherwell fenti ítélete nem állja meg helyét.

A lokálopció Amerikából Európába is átjött és *Norvégiában*¹ nyerte tulajdonképpen legtökéletesebb kifejlődését. Norvégiában az alkoholelles mozgalom kezdete 1841-ig vezethető vissza. Itt is kezdetben csak a pálinkára vonatkozott, de csakhamar belátták, hogy ennek – bár Norvégiában a bor- és sörfogyasztás a pálinkához képest eltűnően csekély volt – semmiféle gyakorlati haszna nincsen és már 1859-ben áttértek az összes szeszes italok elleni harcra. Első sorban *Kloster Asbjörn* szerkesztő hirdette az alkoholtól való teljes tartózkodás előnyeit és 1875-ben megalapította a még jelenleg is működő „norvég absztinens társaságot”. Halála után *Dr. Nissen*, krisztianiai orvos, állt az ügyek élére és energikus fellépésével rövid néhány év alatt a tagok számát 7000-ról 83,000-re szaporította. Csakhamar megalakult a *Good-Templar-rend* is, az absztinensmozgalom mind nagyobb elterjedést nyert és 1905-ben a szervezett absztinensek száma Norvégiában 210,000 ember, tehát 2.300,000 lakos mellett körülbelül a lakosság 10 százaléka.

Ezzel lépést tartott a törvényhozás is. 1871-ben behozták a göteborgi-rendszert a pálinkára vonatkozólag. Jóllehet ezt a rendszert már 1884-ben kiterjesztették a bor- és sör-elárusításra is, csakhamar belátták az egész rendszer helytelenségét és tarthatatlanságát és a norvég kormány 1889-ben benyújtotta a lokálopció, vagy mint itt is nevezni szokták, a *lokál-veto* törvényjavaslatát. *Sven Aarestad*, tanító és későbbi földmívelési minister, 1892 és 1893-ban beutazta az egész országot, hogy hangulatot keltsen a törvényjavaslat mellett. Az ország minden részéről özönlöttek a feliratok és határozati javaslatok a stortinghoz és mikor a parlament az 1894. nyár elején nem akarta ezeket elintézni, június 17-én 50,000 sürgönyben követelték a javaslat sürgős elfogadását, mi július 24-én meg is történt.

¹ *Bode*. Die norwegische Ordnung des Schankwesens und Getränkehandels. 1906.

A törvényjavaslatnak tartalma röviden a következő: a községek lakossága szavazattöbbséggel dönt afölött, vajjon a legközelebbi 5 évben szabad-e a község területén egyáltalában szeszes italt eladni és kimérni vagy sem. A szavazásban minden 25 éven felüli lakos – *a nőket is beleértve* – részt vesz. Ahol a többség az elárusítás mellett dönt, ott a kicsinyben való elárusítás közhasznú társaságnak, az úgynevezett *samlag-oknak* adatik át. Ezen társulatok szigorú hatósági ellenőrzés alatt állanak. A mutatkozó jövedelemből a társulat csak a befektetett tőke 5%-át oszthatja szét tagjai között. A többi felesleg 65%-a az állampénztáré, 15% a községeké, 20%-át pedig a kulturális célú egyesületek, első sorban az absztinens egyesületek kapják. A samlagokban is a pálinka-kimérés és elárusítás este 10 órától reggel 8 óráig okvetlenül tilos, a községeknek joguk van *ezen időt még jobban megszorítani és a borra és sörre is kiterjeszteni*. A samlagok azonkívül zárva vannak azokon a napokon, amikor előreláthatólag nagy néptömegek vonulnak ki az utcára, így *feltétlenül* választásoknál, sorozások alatt és országos vásárok alkalmával, de ezenkívül a község bármikor is elrendelheti a samlagok zárvatartását. Így azon a napon, amikor *Nansen* visszatért északi útjáról, Krisztiánia korcsmái, azon a napon pedig, mikor a norvég nép a Svédországtól való elszakadást kimondotta, az egész ország összes korcsmái zárva maradtak. Tilos továbbá a pálinkakimérés és elárusítás *az egész országban szombaton déli 1 órától hétfő reggel 8 óráig*. A nagykereskedők magánosoknak 250 liter pálinkánál kevesebbet nem adhatnak el.

A községeknek joguk van a tilalmat a fent megjelölt arányban a bor- és sörkimérésre is alkalmazni, de megengedi a törvény, hogy a bor- és sörkimérés a samlagokon kívül magánosoknak is engedélyeztessék, azon feltétellel, hogy egy egyén legfeljebb 3 évre, sok helyen csak a fürdő és utazási idény tartamára kaphat engedélyt. Amennyiben a község nem hoz szigorúbb intézkedéseket, ezen kimérések is vasárnap az istentisztelet alatt, választások és nyilvános árverések alatt okvetlenül szünetelnek, még pedig nemcsak a nevezett eljárások tartama alatt, hanem két órával előtte és utána is. Variété-előadások és más mutatványokkal kapcso-

latban semmiféle italmérés nem engedélyezhető. Gőzhajók és vasutak számára az italmérési jogot csak a király adhatja meg.

A lokálopció elve Norvégiában diadalmasan halad előre és jelenleg a községeknek többsége, de sok város is, közöttük oly tekintélyes mint *Bergen*, teljesen kiküszöbölte az italméréseket. Azon községekben, amelyekben vannak is italmérések, mindjobban szaporodik az ellenzők száma és ezen eredmény úgyszólván első sorban *a nők választói jogának és agitációjának köszönhető*. 1908-ban a storting (norvég országgyűlés) a többségben levő absztinensek és vezetőjük *Aarestad*, földművelésügyi miniszter, indítványára még szigorítani akarta ezen törvényeket, amennyiben meg akarta vonni a sörgyárosoktól az ipari kedvezményeket, különösen pedig a borbekötőre igen nagy vámot akart kivetni. Ez hajótörést szenvedett Franciaország beavatkozásán, mely, kihasználva Norvégia anyagi helyzetét, az első sorban érdekelt francia bortermelők és cognacgyárosok befolyása alatt azzal fenyegetőzött, hogy a törvény elfogadása esetén a francia pénzpiacot elzárja Norvégia elől. Ezen eset, amint látni fogjuk, megismétlődött Finnország alkoholelles törvényhozásánál is és világosan illusztrálja a nemzetközi alkoholtörvény végzetes hatalmát.

A lokálopció intézményének igen sok híve és nagy politikai pártja van *Nagy-Britanniában* is. De az anyaországban ez mindeddig csak jámbor óhajítás maradt és tudvalevőleg a f. év tavaszán benyújtott italmérési törvény, bár egyáltalában nem volt radikálisnak mondható, a lordok házában – melynek tagjai között az alkoholtörvény képviselői nem csekély számmal szerepelnek – ellentállásán hajótörést szenvedett. Annál nagyobb tért hódított és gyakorlatilag keresztül vitett a lokálopció eszméje a brit gyarmatokban.¹

Ezek közül Kanada volt az első, mely 1878-ban alkoholelles törvényt elfogadott. (Scott Act.) Ezen törvénnyel első sorban a szeszes italok eladását akarták meggátolni, saját használatra szolgáló italok birtokát azonban nem gátolták. Azonkívül az egyes provinciáknak megvolt a joguk, hogy területükön a lokálopciót meghonosíthatják. Ezen törvényt azonban nem igen

¹ *Degenko/b*. Die Alkoholgesetzgebung in den britischen Kolonien. Intern. Monatsschr. z. Erforsch, d. Alkoh. 1909.

tartották meg, míg 1908-ban a gyarmat következő provinciákban vitte keresztül a lokálopció rendszerét: Ontario, Quebec, Nova Scotia, New-Brunswick, Saskatchewan, Manitoba, Alberta, Prince Edward, Island. (Ez utóbbiban a lokálopció jelenleg már teljes prohibícióvá fejlődött).

Ezen provinciákban a helyzet jelenleg a következő:

1. *Prince Edward Island*-ban mint már emiítettük, a (prohibíció) általános tilalmú rendszer uralkodik.

2. *Nova Scotia*-ban van néhány italmérőhely 2 kerületben, a többi 19 kerület azonban teljesen alkoholmentes.

3. *New Brunswick* 15 kerületéből 10-ben a lokálopció rendszere van bevezetve, ezekben nincsenek italmérő-helyek. Ezen kerületekben erős küzdelem indult meg a provinciális prohibíció érdekében.

4. *Quebec*-ben 1008 község közül 664-ben nincsenek italmérő-helyek.

5. *Ontario*-ban a gyarmatvezető provinciájában, 804 községből 312-ben nincsenek italmérő-helyek.

6. *Manitoba* 128 községéből 27-ben van meg a lokálopció rendszere. A szavazási törvényt legutóbb megváltoztatták és legközelebb 70 községben új szavazást terveznek.

7. *Saskatchewan* provincia legutóbb lokálopcióval egybekötött rendkívül szigorú engedélyezési törvényt fogadott el. A törvény legfontosabb határozatai a következők: 1. Helyi-tilalom egyszerű többség alapján. 2. A rendőri záróra, mely eddig esti IIV2 órakor volt, most 10 órára, vasárnapokon 7 órára tüzetett ki. 3. Klubbokban szeszes italok kimérése általában eltiltatik. 4. Választási és ünnepnapokon szeszes italok kimérése nincs megengedve.

A kanadaiak nagyon józan és törvénytisztelő nép. A népesség alkoholfogyasztása évenként és fejenként valamivel több mint hat gallon, holott az Egyesült-Államokban 20 gallon.

Újfundland egész területére a lokálopció rendszere áll fenn.

A *Bahama-szigetek* 56,000 lakosa közül 10,000 absztinens. Szeszes italokat előállítani nem szabad, csak importálni és erre is elég magas adó van kivéve, a szigeteken a lokálopcióhoz hasonló rendszer áll fenn, mely az 1899-iki engedélyezési törvényben van meghatározva.

Szeszes italok eladása 10 éven aluli gyermekeknek a szigetek egész területén meg van tiltva.

Ausztráliában a teljes lokálopció rendszere a következő gyarmatokban áll fenn: Queensland 1885 óta; Újzeeland 1894 óta; Újdélwales 1905 óta; Viktória 1906 óta.

Újzeelandban a szavazás a következő módozatok szerint történik: Szavaznak afölött, hogy

- a) a meglevő engedélyek száma megmaradjon-e;
- b) az engedélyek száma kevesbítették-e;
- c) semmiféle engedély a kerületben ne adassék-e.

A szavazás minden 3 évben megismétlődik. Az utolsó szavazás (1908) 12 italméréstől mentes kerületet eredményezett.

Újdélwales-ben a határozatok hasonlóak az újzeelandiakéhoz, az engedélyezési törvény szerint szeszes italokat tilos kiszolgáltatni bárminő korú ausztráliai benszülöttnek, 16 éven aluli gyermekeknek, továbbá részeg egyéneknek.

Queensland-ban 1885 óta áll fenn a lokálopció rendszere azon megszorítással, hogy a szavazást az adófizetők egy hatodának kérelmeznie kell. Tilos továbbá minden körülmények között szeszes italokat kiszolgáltatni részeg egyéneknek, 14 éven aluli gyermekeknek, továbbá tilos italokat kiszolgáltatni az italmérő-helyiségben való elfogyasztásra 18 éven alóli gyermekeknek, elmebetegeknek és benszülötteknek.

Victoria-ban az 1890-ben kelt engedélyezési törvényt az 1907. évben kelt lokálopcióról szóló törvény váltotta fel, mely törvény azonban csak 10 év múlva lép életbe. E szerint a szavazások 3 évenként történnek.

Britt-Új-Guineá-ban 1905-óta és *Dél-Ausztrália-ban* az 1891. és 1905. törvények alapján a lokálopció rendszere áll fenn, de csak az új engedélyekre kihatólag.

Fokgyarmat. Az 1891-iki törvény értelmében lokálopció áll fenn, az erre vonatkozó határozatok következőkép szólnak: Új engedély nem adható, hacsak a kerület választóinak többsége kérvény útján nem javasolja. Meglevő engedélyek meg nem újíthatók, ha a kerület választóinak legalább $\frac{2}{3}$ beadványban ellene nyilatkozik.

Hasonló határozatok vannak az 1902-iki törvény szerint *Transvaal-ban*, *Natal-ban* pedig lokálopció áll fenn új engedélyekre.

A legradikálisabb intézkedés az alkoholizmus leküzdésére a

Prohibicio,

az állami tilalom rendszere, melyet vagy az illető állam törvényhozása rendel el, vagy pedig a polgárok szavazattöbbsége alapján határoznak el.

Alig van intézmény, melyről oly ellentétesek volnának a nézetek, mint az állami tilalomról, de az a szenvedélyes igyekezet, melylyel ezen intézményt az alkoholtólke részéről támadják és diszkreditálni igyekeznek, arra enged következtetni, hogy az állami tilalomtól félnek ezen körökben legjobban és hogy az általuk hangoztatott jelszó: „*az állami tilalom hatástalan*” legalább is erősen túlzott.

Az állami tilalom hazája *Maine*,¹ mely államban elsőnek honosították meg ezen rendszert 1846-ban. Az ötvenes években gyors egymásutánban nem kevesebb, mint 12 állam fogadta el a rendszert, melyekhez később még 4 állam járult, azonban csak 3 államban tartotta magát állandóan és pedig *Maine*, *Kansas* és *Észak-Dakota-államok* összesen 2.886,000 lakossal, míg a többi államokban az állami tilalmat a lokálopció rendszere váltotta fel, rendszerint magas italmérési adóval összekötve. 1907 július havában az állami tilalom történetében egészen új korszak kezdődik, amennyiben a prohibició ezen időtől kezdve az Unió déli részén valóságos diadalutatót tett meg és nem kevesebb, mint 5 állam tette magáévá e rendszert, úgy hogy jelenleg több mint 13 millió lakos él ezirányú állami tilalom alatt.

Nézzük e rendszernek hatását azon államokban, melyeknek róla legrégibb tapasztalataik vannak.

Aránylag keveset tudunk *Észak-Dakotáról*, hol a tilalom 1890 óta áll fenn; ezen állam népessége ritka, nagyobb városai nincsenek, lakosainak száma 475,000. A törvényhozás által elrendelt tilalom ellen eleinte akadtak itt-ott ellenszegülők, később azonban a polgárság jobb elemei, sőt a rendszer korábbi elvi ellenzői is, igyekeztek a törvény-

¹ *Hartmann*. Die neuere Entwicklung der Anti-Alkoholbewegung in der nordamerikanischen Union.

nek érvényt szerezni. Azon községekben, hol szigorúan ügyeltek a törvény betartására, csakhamar azt tapasztalták, hogy a rendes kereskedelmi forgalom emelkedik, hogy a lakosságnak több pénz áll rendelkezésére a tényleges életszükségletek beszerzésére és hogy a kereskedők könnyebben és gyorsabban kapják meg pénzüket.

Gazdagabb anyag áll rendelkezésre *Maine* és *Kansas*-államokból; az előbbi lakosainak száma 731,000, az utóbbié 1.680,000, a tilalmi törvényt mindkét államban különböző időben különbözőképp kezelték és így hatása is különbözőképp nyilvánult. *Maine*-államról tudjuk, hogy ott 1881-ben a törvény 30 éves fennállása után az ivási szokásokat a legszélesebb körökben elítélték, hogy italmérő-helyek csak rejtett zugokban léteztek, hogy az ifjú nemzedék a kísértéstől menten élt, az ország jóléte határozottan emelkedett és hogy az államban senki sem kívánta a törvény megszüntetését. A kilenczvenes években a törvényt azonban úgy látszik, nagyon lanyhán, sőt lelkiismeretlenül kezelték, minek hátrányos hatása a közerkölcsiségre természetesen nem maradt el. E század elején azonban ismét javultak a viszonyok; 1905–1907-ben a törvényt szigorították, minek nem is maradt el jó hatása.

Dr. Matti *Helenius*, ki 1906 végén a finn kormány megbízásából járta be Észak-Amerikát, a következőket írja a *Maine*-államban tapasztaltakról: „Titkos italmérő helyek felfedezhetők ugyan még, de nincsenek többé törvényesen engedélyezettek, azok, melyek oly hatalmas kísértői az ivóknak, míg azon államokban, hol magas adó mellett italmérési engedélyeket adnak, nemcsak titkos italmérő-helyeket találunk, hanem ezek mellett láthatók a nagy és gyönyörűen berendezett sör- és pálinka-paloták, melyek természetesen egész különös vonzó-erővel bírnak”. Az alkoholtöke szenvedélyesen tagadja, hogy az állami tilalom az alkoholfogyasztást leszállítaná. Ennek ellenében dr. *Helenius* a hivatalos statisztika alapján kimutatja; hogy *Maine*, ami az általános jólétet és az erkölcsi állapotot illeti, a köztársaság első államai közé tartozik; ugyanis a takarékpénztári betétek összege az 1855. évről az 1905. évre 825,815 dollárról 79.115,118 dollárra emelkedett és 1905-ben minden betevőre 367 dollár átlagos összeg esett. A házak és farmok $\frac{3}{4}$ -része teljesen

jelzálogmentes volt. Az alamizsnára szorultak száma 1905-ben csak 1124 volt. Dr. Helenius ezen számait a később nyilvánosságra került statisztikai adatok újólág megerősítették.¹ Míg 1896-ban Maine-államban 6105 letartóztatás történt, addig 1906-ban már csak 4483, tehát több mint $\frac{1}{4}$ -el kevesebb és különösen míg 1896-ban részegség miatt 3049 letartóztatás történt, 1906-ban csak 1980, tehát 35%-kal kevesebb. 1906-ban az egész Unióban 9350 gyilkosság történt, ezekből Maine-államra csak három esett. Ha az egész Unióban Maine-államéhoz hasonló viszonyok uralkodnának, akkor 9350 gyilkosság helyett csak 114 történt volna meg. Természetesen a tilalmi törvényt néha meg is szegik. De ki akarná azon tényből, hogy az emberek lopnak, rabolnak és gyilkolnak, azt a következtetést levonni, hogy a büntetőtörvény megfelelő határozmányai elhibázottak és megszüntetendők volnának? *Howard Clinton* adatai szerint Maine-államban 100 családfő közül nem kevesebb, mint 49 háztulajdonos, míg Massachusett-ban, hol italméréseket engedélyeznek, csak 18, New-Yorkban pedig csak 17. Megjegyzi *Howard* továbbá, hogy Maine-nek 122,000 dollárral több takarékbetéte van, mint Ohio-nak, a nagy whisky-államnak, pedig ez utóbbinak hatszorta nagyobb a lakossága mint Mainenek. Mindez igazolja a dr. Helenius által a Maine államban uralkodó jólétről adott leírást. Ezen jólét annál inkább feltűnő, mert az Unió ezen legészakibb állama a természet adományaiban legkevésbé gazdag.

Megjegyzendő még, hogy Maine azon államok közé tartozik, hol az alkoholelles tanítást a nyilvános iskolákban legkorábban megkezdték, és pedig már 1885-ben.

Kansas-államban a tilalom 1881 óta állandóan fennáll. Hatásáról *John Martin* kormányzó² 1889-ben a következő jelentést tette: *Kansas* jelenleg a legrendezettebb és legjözanabb államok közé sorozható, az italmérések megszüntetése nemcsak polgáraink személyes boldogságát és jólétét mozdította elő, hanem a törvények megszegésének számát is nagy mértékben leszállította, továbbá a hasznos és egészségre

¹ The American Prohibition Year Book. 1908.

² *Bergmann*. Geschichte der Anti-Alkoholbestrebungen.

előnyös árukkal való kereskedelmet emelte. Ámbár a népesség állandóan szaporodik, a fogházak lakóinak száma folyton kevesbedik: sőt némely fogház üres is. A törvényszékek nem panaszkodnak többé munkatúlterhelés miatt, sőt a 60,000 lakossal bíró fővárosi kerületben az ülészak megnyitásánál egyetlen egy ügy sem volt elintézendő. A rendőrség munkája a nagyobb városokban 75%-kal kevesbedett, kisebb helyeken pedig teljesen jelentéktelen.

1907-ben írja *dr. Sheldon*,¹ ki 18 évig élt Kansasban, hogy a 805 megjelenő újság közül már csak 20 közöl alkohol-hirdetéseket. A közfelfogás szerint az alkohol-kereskedés egyértelmű a bűnnel és az alkohollal kereskedőt, mint *dr. Sheldon* kifejezetten hangsúlyozza, nem tekintik másnak, mint tolvajnak vagy gyilkosnak. Az ivást nem tartják tisztességes dolognak. Egy fiatal embert, ki iszik, a legtöbb üzletben fel sem fogadnák. Az állam által alamizsnával ellátott szegények száma 1500-ra csökkent, ami több mint 1½ milliónyi lakosságból meglehetősen alacsony szám.

A 90-es évektől e század elejéig úgy látszott, hogy a prohibíció eszméje az egyes államokban nem fog további győzelmeket aratni, 1907-ben azonban az Unió déli részén új hatalmas prohibíciós népmozgalom keletkezett, melynek következtében nem egész egy év alatt 5 állam 10 milliónyi lakossággal fogadta el a tilalmat.

A prohibíció eszméje az Unió déli részén *Georgia* államban aratta első nagyobb diadalát. Lakosainak száma 2½ millió, ezeknek fele néger, és ezeket 1885 óta lassan, fokozatosan sikerült megnyerni az alkohol-ellenes mozgalom számára. 1907 július 5-én a szenátus elé terjesztették a prohibíciós törvény tervezetét. Ugyanaznap estéjén az alkohol-érdekeltek állami képviselői Atlantá-ban nagy gyűlést tartottak. Felismerték a helyzet komolyságát és a törvénytervezet megbuktatása céljaira több mint 1 millió koronát jegyeztek. De mindez hiábavaló volt, mert a törvényt a szenátus már július 13-án 33 szavazattal 7 ellenében elfogadta, tehát több mint $\frac{2}{3}$ többséggel. Mint előrelátható volt, a képviselőházban a harcz a törvény miatt még hevesebb volt és az

¹ *Sheldon*. Prohibition in Kansas. 1907.

alkoholpárt mindent megkísérelt, hogy a tervezetet megbuktassa. Sőt tettelegességre is került a sor. Mindennek dacára nyolcz napi tárgyalás, után 139 szóval 39 ellen megszavazták.

A tervezet törvényerőre emelkedését a népesség óriási öröme és lelkesedése kísérte, míg az alkoholtőke sajtója a prohibíós rendszer ellenállhatatlan térfoglalása felett siránkozott.

Az eddig rendelkezésre álló jelentésekből látható, hogy a dolgok Georgiában kedvezően fejlődtek. Az állam kereskedő-világa egyáltalán nem panaszkodik a változás miatt, ellenkezőleg azt tapasztalják, hogy mióta a sokféle kísértés az ivásra nincs meg, az alsóbb néposztályoknak több pénz áll rendelkezésére magasabb rendű szükségletek beszerzésére és hogy gyorsabban is fizetnek. A városi rendőrségnek félsannyi dolga van, mivel közrendháborítások sokkal ritkábban fordulnak elő. A törvény megmaradására való kilátások határozottan kedvezőek, mert nem a felvilágosodott kisebbség erőszakolta rá a felvilágosulatlan többségre, hanem mivel a közvélemény túlnyomó többsége áll a törvény mögött. *Booker Washington*, a kiváló néger tudós a prohibíció fontosságát a következő szavakban fejezte ki: »*A prohibíció nekünk négereknek oly esemény, mely fontosságra nézve egyértelmű a rabszolgaság eltörlésével*«.

Oklahomában, amely 1906 óta önálló állam, a prohibíós törvény, amelyet népszavazás előzött meg, az állam alkotmányával egyidejűleg, 1907 november közepén lépett életbe. Ugyanaznap a kormány rendeletére Oklahoma City-ben bezártak egy nagy sörgyárat, mely készleteit még nem adta el és a raktáron levő 2300 hordó sört a csatornába öntötték. Ebből látható, hogy a közvélemény határozott állásfoglalása mellett az állami tilalom törvénye nehézségek nélkül hajtható végre. Amit azóta Oklahomából a törvény hatásáról hallunk, rendkívül kedvező. Az állam fővárosában 51%-kal kevesebb a letartóztatás és 61%-kal kevesbedtek a nyilvános részegség esetei.

Alabama az Unió harmadik déli állama, mely 1907-ben elhatározta a prohibíciót. Ezen állam két milliónyi lakosságának fele fehér emberekből, fele négerekből áll s az alkoholizmus különösen a négerek közt volt elterjedve. 1906 végéig Alabamában vegyes rendszer volt: az állam 67 kerületéből

csak 22 volt egészen alkoholmentes, 21-ben az engedélyezési rendszer volt honos, 15 kerületben pedig a göteborgi rendszernek egy faja, az u. n. Dispensary-rendszer. Ez utóbbi szerint az italmérési jog a városi hatóságé, mely az alkoholt közönséges boltokban, reggel 6 órától este 6 óráig árusíthatja. Ezen községi italmérések jövedelme a város céljaira lett volna fordítandó, lassanként azonban nagy visszaélések történtek ezen rendszer révén. Az alkoholelleses közvélemény mindinkább tért hódított és az állami tilalomról szóló törvényt 1907 novemberben úgy a képviselőház, mint a szenátus óriási szótöbbséggel elfogadta.

Még jelentősebb *Mississippi*, az Alabamától nyugatra fekvő nagy állam, mely 1908 februárban fogadta el a prohibíciót. Ezen államban eleinte a lokál-opció rendszere állott fenn és ezen rendszer mellett az alkoholelleses irányzat annyira terjedhetett, hogy 1907 végén 75 kerületből csak 5-ben voltak italmérések.

1908 február elején, az új törvényhozási ülészak megnyitásánál, a kormányzó, *E. F. Noël*, a képviselőháznak átíratott küldött, mely mély hatást gyakorolt és mely legfőképen az alkoholkérdésnek volt szentelve. Annak jellemzésétül, hogy miként gondolkoznak ma ezen kérdéstről az Unió irányadó köreiben, közlünk ebből egy részt:¹

„Az állam majdnem egész lakosságának erkölcsi felfogása az alkohollal való kereskedésre reásütötte a büntény szegénybélyegét (the brand of crime). Kivételt csak a tengerpart és a Mississippi melletti néhány kevés kerület képez. A korcsmárosok és barátaik itt azt hangoztatják, hogy hagyják őket békében. Pedig maguk ezek a korcsmárosok azok, akik az ország azon részeit, melyek az alkoholkereskedelmet száműzték, nem hagyják békében, amennyiben ellátják ezen ország-részeket alkohollal és az alkohol áldozataival, akik ott oly szegényletes dolgokat művelnek, melyek különben meg nem történnének. Minden választásnál, a törvényhozás minden tárgyalásánál ott találjuk az összes alkoholkereskedőket egyesítve azon törekvésben, hogy a törvényhozást az ő érdekük

¹ *Hartmann*: Die neuere Entwicklung der Anti-Alkoholbewegung in der Nordamerikanischen Union.

szerint befolyásolják, hogy gonosz céloknak szolgáljanak, amiknek az elérésére alkoholt és pénzt tartanak készenlétben.”

„Az alkohol-elárúsítók minden választásnál ismerik embe-
reiket és természetesen szavazataikat mindig azon jelöltre-
adják, akikben erős támaszt találnak, vagy akik legalább
is a legkevesebb kárt okozzák nekik. Hatalmas szervezetük,
lelkiismeretlenségük és energiájuk következtében senki sem
akadályozhatja meg az alkohol-elárúsítókat abban, hogy
addig, míg üzletük az állam ótalma alatt áll, a politikában
hangadó tényezővé ne váljanak. Ezen vészes politikai befolyás
mutatja, milyen tarthatatlan az alkoholkereskedők azon mon-
dása, hogy hagyják őket békében, mert üzletüknél mindig
csak helyi kérdésről van szó.”

„Nem állítja senki, hogy az állami tilalom minden kihá-
gást lehetetlenné tesz, de ugyanez áll más törvényekről is.
Azonban azon pénzüsszegek és röpiratok, melyekkel az
alkohol-elárúsítók az állami tilalom elleni harcot vezetik,
legjobban bizonyítják, hogy ők a tilalmat egyáltalában nem
tartják hatástalannak. A többség azon joga, hogy az általá-
nos politika irányát meghatározza, az államban még sokkal
fokozottabb mértékben kell, hogy érvényesüljön, mint az egyes
kerületekben. Minthogy pedig a többség az alkoholkereske-
dést kétségtelenül elítélte, a mi feladatunk ezen elítélést
hatályossá tenni.”

Kevéssel ezen átirat beérkezése után, a képviselőház elé
került a törvénytervezet, ahol, valamint a szenátusban is,
1908 februárban, elfogadták. A törvény 1909 január 1-én
lépett életbe; *Noël* kormányzónak több más irányadó férfi-
val együtt az a szándéka, hogy a tilalmi rendszert az alkot-
mány kiegészítő részévé tegyék és mint ilyen nemsokára
népszavazás alá kerül, melynek eredménye kétséges nem lehet.

Mississippi után nemsokára *Észak-Karolina* is a prohi-
biciós államok sorába lépett és pedig nem törvényhozási
határozat értelmében, hanem az 1908 május 26-án megtar-
tott népszavazás alapján, mely szavazás a tilalom mellett
44,196 szónyi többséget eredményezett, újabb bizonyítékául
azon erőnek, melylyel az eszme jelenleg az Unió déli részén
tért hódít. Már 1881-ben próbálták ezen államban a tilalmi
rendszert meghonosítani, de akkor 95 kerület közül csak 4 szava-

zott mellette, míg 1908-ban 74 kerületben nyert többséget. Ilyen változáson ment keresztül azóta a közvélemény.

Az említett öt állam közül négy összefüggő területet képez s így egymást támogathatják a törvény megtartásában. Georgia-, Alabama- és Mississipp-államokban a kérdés először az egyes kerületekben döntetett el, csak azután került a törvényhozás elé; Oklahomában és Észak-Karolinában az állampolgárok összessége döntötte el a kérdést s így mindezen államokban a néphangulat állván a törvény mögött, ennek érvényesítése is nagyon könnyű lesz.

Ezen fejlődés világosan mutatja, mily óriási lépésekkel halad az amerikai alkoholelles mozgalom. A prohibíció barátait nem tekintik már rajongóknak, a közvélemény komolyan foglalkozik az ügygel és az amerikai újságok száz és száz cikket szentelnek neki. Már a tilalmi államokon kívül is mindinkább szaporodnak azon lapok, melyek alkoholhirdetéseket nem fogadnak el, jóllehet ezáltal sok ezer dollár évi nyereségtől esnek el. Az a tény, hogy az utolsó 3 évben az Unió államainak törvényhozásában több mint 160, az alkoholkereskedelmet korlátozó törvényt fogadtak el, továbbá, hogy a szövetséges államok fővárosa részére is hasonló törvényt készítenek elő, mutatja azt a fáradhatlan igyekezetet, melyet az ügy iránt odaát tanúsítanak.

A prohibíció eszméje csak a legutolsó években hatolt át *Európába* és ismét az északi skandináv népek azok, melyek mint minden kulturális kérdésben, ebben is jó példával járnak elől. *Finnország* volt az első európai ország, melynek népe a teljes alkoholtilalmat elhatározta. Az egész finn mozgalom oly fontos szerepet játszik az alkoholkérdés mai állásában, hogy erre bővebben reflektálni kötelességemnek tartom.

Még egy félszázaddal ezelőtt Finnországban a parasztek házihasználatra korlátlanul főzhetek pálinkát.¹ Mintegy 20,000 pálinkamérés volt található Finnországban, midőn hosszabb szünet után 1863-ban összehívták a finn országgyűlést.

¹ *Helenius*: Das Alkoholverbotsgesetz in Finnland. Die Alkoholfrage. Jahrg. V.

Ezen országgyűlésen a parasztság lemondott azon ősi szabaddalmáról, hogy pálinkát főzhessen saját használatára. Ez azonban az ivási szenvedélynek nem vetett véget, mert a házfőzés helyett mindig több pálinkagyár és később sörgyár alakult. Körülbelül 30 év előtt indult meg Finnországban a szervezett absztinens-mozgalom és ezen mozgalmat a finn kormány kezdettől fogva mindenképen támogatta. Az évenkénti állami anyagi támogatás kezdetben csak 3000 finn márka volt, nemsokára azonban 8000, később 20,000 márkára emelkedett. Jelenleg a finn nyelvű absztinens-társaság 45,000 finn márka és a svéd nyelvű társaság 10,000 finn márka évi állami támogatásban részesül.

Már az 1883-iki első általános finn absztinens kongresszuson célul tűzték ki az általános tilalmi törvény elérését.

Az 1885-iki országgyűlés elé a tilalmi törvény érdekében több kérvényt terjesztettek, de a közvélemény még nem volt elég erős ily követelés keresztülvitelére. A következő 1887-iki országgyűlésen megújították ezen kérvényeket és minden későbbi országgyűlésen is felszínen tartották az ügyet. 1900-ban Finnország 500 községei közül 305 körülbelül 140,000 egyén aláírásával támogatta a tilalmi kérvényt. Egyelőre azonban a mozgalom a felsőbb körök ellenzése miatt sikertelen volt és egy még jelenleg is érvényben lévő törvény meghozatala által csak azt érték el, hogy a vidéken szeszgyárakat csak akkor engedélyeznek, ha a községek közgyűlésükön ehhez beleegyezésüket adják; továbbá semmiféle sörgyár sehol, sem a városokban, sem a vidéken előbb meg nem kezdheti működését, míg a városi tanács vagy a községgyűlés beleegyezését meg nem nyerte. Egynéhány kivételtől eltekintve, jelenleg a szesz italokkal való kereskedés a vidéken úgyszólván teljesen el van tiltva. A községgyűlések határozata értelmében az alkoholtartalmú malátaitalok egyes személyek számára való elárúsítása a vidéken egészen be van szüntetve.

Csupán csak a személyszállító postakocsik kezelésével megbízott vendéglőknek van joguk sörkimérésre, de ez is az illető község jóváhagyásától függ és alig van az országban 5 község, amely a szesz italokkal való kereskedés ezen utolsó maradványát a vidéken megengedné. A városok teljesen eltilthatják a párolt szesz italokkal való kereskedést

és a sörnek kicsinyben való eladását is a minimumra szoríthatják le, amely abban áll, hogy a város területén levő minden egyes sörfőző részére csak egy eladási helyet engedélyeznek. Azonkívül a városok a borelárusítást is jelentősen befolyásolhatják.

Az absztinens mozgalom a szervezett munkásmozgalomban hatalmas segítő társat nyert. Már a Tammerforsban 1896-ban megtartott első általános munkásgyűlésen hangoztatták a szesz italokra vonatkozó tilalom követelését. Midőn pedig a finn szociáldemokrata párt 1903-ban végleg szervezkedett, felvette a programjába az általános tilalmi törvény követelését.

A finnországi tilalmi küzdelemre elhatározó fontosságú volt az 1905. évi általános sztrájk. Ezen sztrájk célja volt, hogy a finnek az orosz szabadságharcosoknak kimutassák rokonszenvüket és az autokratizmus maradványait kiküszöböljék, de egyszersmind az is, hogy a felsőbb osztályokat az általános választójog és a politikai kérvényezési jog megadására kényszerítsék. Midőn az általános sztrájk megkezdődött és Helsingforsban megtartották az első nagy népgyűlést, a tömegből elhangzott a felkiáltás: „az italméréseket be kell zárni!” Az indítványt óriási lelkesedéssel elfogadták és a hatóságok, melyek tevékenységüket akkor még nem szüntették be, néhány órával később elrendelték az italmérések bezárását. Tehát „hivatalosan” el volt rendelve a szeszkereskedések és italmérések bezárása. Mivel azonban másnap a helsingforsi rendőrség is csatlakozott az általános sztrájkhoz és így senki sem volt, aki ezen üzletek bezárását ellenőrizhette volna, itt-ott egynéhány szeszüzletet ismét megnyitottak. Tehát még az az általános nemzeti lelkesedés sem akadályozta meg az alkoholkereskedőket, hogy csak a saját üzleti előnyükre gondoljanak, amely minden más polgárt arra bírta, hogy napi foglalkozását abbahagyja. Ekkor a rend fentartására úgynevezett „nemzetőrség”-et szerveztek és ebben a szervezett absztinensek külön osztályt képeztek. A nemzetőrség főnöke az absztinens őrségnek, vagy, amint hivatalosan nevezték, az „absztinencia őreinek” felhatalmazást adott arra, hogy pecsétjüket helyezték azon italmérő-helyiségek ajtajára, melyeket nyitva találnak. Ez hatott, a megbélyegzett italmérések, félve a következményektől, sietve

zárták be a boltot. Ezen őrség éjjel-nappal dolgozott és nem tartott sokáig, míg a finn fővárosban az időleges tilalmi törvénynek teljesen érvényt szereztek. Végre már csak egyetlen helyen lehetett pálinkát kapni és pedig *az orosz kaszárnyában* – az orosz katonák ugyanis titokban mindig üzték a pálinka-eladást – míg végre az őrség kérésére a katonai főparancsnok ezt is betiltotta.

Ezen általános sztrájk alatt, mely egy egész hétig tartott, csak egyetlen egy részeg akadt, kinek a főváros rendőrségén kellett az éjszakát tölteni. Egyetlen egy lopás, egyetlen egy verekedés vagy nagyobb kihágás nem fordult elő, pedig az egész város minden éjjel teljes sötétségben és több nap és éjjel szervezett rendőrség nélkül volt. És ami még fontosabb: ezen általános sztrájk, mely Finnországnak visszaszerezte régi jogait, lezajlott anélkül, hogy csak egy csepp vér is folyt volna, daczára a nyugtalan hangulatnak és a pártok közt dúló egyenetlenségnek. Ezen tapasztalatok a tilalmi törvény számos ellenzőjét megnyerték az eszmének.

A városi vezetőség azonban egy héttel az általános sztrájk befejezése után az italméréseket újból kinyitatta. Nemsokára reá, mikor a nép a finnországi egy kamarából álló országgyűlés első választásához készült – azon választáshoz, amelyen férfiak és *nők* először jutottak az általános politikai szavazati joghoz, – mindazon pártok, melyek az alsóbb néposztályokkal keresték a kapcsolatot, felvették programjukba a prohibíciós törvényt. Csak a finnországi svéd párt, amely az ország alkoholérdekeit képviselte, maradt e tekintetben reakzionárius.

Az országgyűlés 200 tagja közül 113-an indítványozták a tilalmi törvény behozatalát. Az országgyűlés tagjainak körülbelül 90%-a olyan pártokhoz tartozott, melyek a tilalmi törvényt programjukba felvették; az ügy kimenetele tehát biztos volt. A finn szenátus ellentállása daczára az országgyűlés az általános tilalmi törvényt elfogadta és pedig a harmadik olvasásnál egyhangúlag. Történt ez 1907 október 31-én. E határozatot a nép általános örömmel fogadta.

A finn tilalmi törvény főbb pontjai rövidre foglalva a következők:

Alkoholtartalmú anyagok előállítás, behozatala, eladása,

szállítása, megőrzése és beraktározása csak orvosi, technikai és tudományos célokra van megengedve.

Alkoholtartalmú anyagok alatt mindazon anyagok értendők, melyek 15° Celsius mellett több mint két százalék äthylalkoholt tartalmaznak. Alkoholtartalmú anyagok előállítása és behozatala állami monopóliumot képez, melyet másoknak átengedni nem szabad.

Az állam raktáraiból alkoholtartalmú anyagok, melyek nincsenek denaturálva, csak gyógyszeráraknak és azon kórházaknak, tudományos intézeteknek és technikai gyáraknak adhatnak el, melyeknek a szenátustól engedélyük van ilyen anyagok tartására.

Gyógyszerárak csak az orvos esetenként való külön rendelése alapján adhatnak el alkoholtartalmú anyagokat.

A tilalmi törvény megkerülésére vagy megsértésére vonatkozó büntető határozatok természetesen elég szigorúak.

Ezzel halálos csapást mértek a finnlandi alkoholtökére, mely természetesen mindent megtesz, hogy e javaslat törvényerőre ne emelkedjék. Első sorban még egyszer felhasználta az alkalmat, hogy az ország rovására meggazdagodjék, amennyiben több mint 40 millió márka megváltási díjat követeltek az érdekeltek. Csakhamar segítségükre sietett a nemzetközi alkoholtöke, első sorban Németország és Franciaország ezirányú érdekeltsége. Különösen Franciaország volt az, amely itt is, mint már a norvég viszonyoknál ismertettük, végzetes szerepet játszott. Mindenekelőtt a francia kormány visszautasította azt a vasúti kölcsönt, melynek megkötése iránt a tárgyalások folytak, azon indokolással, hogy a francia bortermelőket a prohibíciós törvény évente 2.600,000 márka nyereségtől fosztaná meg, azonkívül pedig azzal fenyegetőzött a kormány, hogy azon esetre, ha az orosz czár, mint Finnország nagyhercege, szentesítené a törvényt, a megkötendő orosz államkölcsönt meg fogják akadályozni. Minthogy az uralkodó orosz körök pedig ismert reakcionárius voltuknál fogva amúgy is rossz szemmel nézték Finnország kultúrájának haladását, ugyancsak minden befolyásukat latba vetették a törvény életbelépésének megghiúsítására, – ugyanazon orosz körök, melyeknek hivatalos képviselője minden nemzetközi alkoholizmus elleni kongresszuson, honfitársainak élénk tilta-

kozása között, dicsőíti az orosz kormány intézkedéseit az alkoholizmus leküzdésére. Nem csoda, hogy az orosz cár tanácsadóinak szavára hajlott és nem szentesítette a törvényjavaslatot. És ez alkalommal bebizonyult, hogy az absztinensek komoly és céltudatos munkája milyen fontos, sőt azt lehet mondani, ezidőszerint legfontosabb tényezője az alkoholizmus elleni küzdelemnek. A finn nép, első sorban a szervezett munkások, az absztinensek agitációja folytán a szentesítés megtagadására *a szeszes italok általános bojkottjával válaszoltak*, mely midőn ezen sorokat írom, még mindig tart.

Miután a reakcióval szövetségbe kötött alkoholtöke így megbuktatta a prohibíciót Finnországban, az európai országok közül csak a dán királysághoz tartozó, de független autonómiájú *Island-szigete* az, mely a prohibíciót tényleg bevezette.¹

Islandban is félszázadnál idősebb már az alkoholizmus elleni küzdelem. Eleinte gyöngé mértékletességi mozgalom, melynek egyedüli eredménye a vasárnapi munkaszünetnek a korcsmákra való kiterjesztése volt (1855). A tulajdonképeni erélyes mozgalom az absztinencia jegyében a 80-as évek elején a Good-Templár-rend megalapításával veszi kezdetét. (Jelenleg a sziget egész lakosságának 12%-a a rend tagja). A törvényhozás nyomon követte a rend felvilágosító munkáját. Már 1888-ban bevezetik a lokál-opciót újonnan nyitandó kimérések részére, 1899-ben pedig a kimérési díjakat jelentékenyen felemelték, miáltal a korcsmák száma az egész országban 6-ra, az alkoholelárusítások száma pedig 30-ra redukálódott. 1900. évi január 12-én betiltották a szeszes italok előállítását a sziget területén. 1905-ben az Alting (islandi képviselőház) a teljes prohibíció kérdéseinek megvizsgálására bizottságot küldött ki; a bizottság a tilalom mellett nyilatkozott, de egyúttal azt javasolta, hogy az 1908. évi képviselőházi választások alkalmával népszavazás alá (referendum) bocsássák a kérdést. Ezen szavazásban 9000 választó (csak férfiak) közül 7826 vett részt, közöttük 4645 a tilalom mellett, 3188 pedig ellene szavazott. Időközben a dán király *Björn Tousson-t*, a Good-Templárok vezérét kine-

¹ *Hercod*: Rundschau. Dänemark. Int. Monatschr. zur Bek. d. Trinks. 1909. H. 6.

vezte Island miniszterévé, ki a prohibíciós törvényjavaslatot azonnal az Alting elé terjesztette. A törvényjavaslat megtiltja az összes szeszes italoknak előállítását, behozatalát, elárusítását és szállítását, kivéve orvosi és ipari célokra. Szeszes italok alatt mindazon italok értendők, melyek 2%-nál több abszolút alkoholt tartalmaznak. Az Alting 1909 május 1-én nagy szótöbbséggel elfogadta a törvényjavaslatot, melyet a dán király már szentesített és mely 1912. évi január 1-én fog életbelépni.

* *

*

Ezzel kimerítettem volna mindazon intézkedések felsorolását, melyekkel az egyes államok az alkoholizmus elterjedésének elejét akarják venni és csak röviden meg akarom említeni azokat a rendszabályokat, melyek az alkohol közvetlen áldozatait, az alkoholistákat illetik. Erre nézve mindenekelőtt nem lehet elég nyomatékkal hangoztatni, hogy az alkoholizmus nem bűn, hanem betegség és hogy ennél fogva az alkoholistát nem büntetni, hanem gyógykezelní kell. Sőt az alkohol-ellenes küzdelemben vezető kultúrállamok közvéleménye mindjobban azon irányban alakul ki, hogy nem az alkoholistákat kell megbüntetni, hanem inkább azokat, kik alkalmat adnak az alkoholizmus kifejlődésére – az *alkoholérdekeltséget*, ép úgy, mint nem a prostituáltakat kell büntetni, hanem a kerítőket. Tényleg az alkoholisták büntetése sehol semmiféle eredménnyel nem járt. Az alkoholistát gyógyítani kell és minden államnak kötelessége erről gondoskodni. Az alkoholisták gyógyítása csakis tisztán ezen célnak szolgáló és teljesen alkoholmentes gyógyintézetekben történhetik, a melyekben az orvosok és az egész személyzet az alkoholtól való teljes tartózkodás példájával előljárnak. A fejlődöttebb államok közül az *Egyesült Államok, Nagy-Britannia és gyarmatai, a Skandináv államok, Finnország, Svájc, Németország és Hollandia*¹ bőségesen gondoskodtak erről és minálunk is történt már erre nézve szerény kezdet, amennyiben a közoktatásügyi kormány *Náray-Szabó* min. tanácsos kezdeményezésére alapját vetette egy

¹ Franciaországban, Belgiumban, Ausztriában és Oroszországban csak magánvállalkozók alapítottak ily intézeteket csakis a vagyonos néposztály számára.

ily intézetnek *Rákospalotán* és azt az Általános Közjótékonyági Egyesület kezelésébe helyezte.

Ami már most az alkoholizált állapotban elkövetett bűncselekményeket, vétségeket és kihágásokat illeti, egységes a felfogás és eljárás azokban az esetekben, mikor kifejezett alkoholpsychosissal állunk szemben, mely esetekben úgy a szakértők, mint a bírák a beszámíthatatlanságot elfogadják. De annál ellentmondóbbak a felfogások, ha egészséges, normális embernek heveny alkoholmérgezés állapotában elkövetett bűnéről vagy idült – de nem elmebeteg – alkoholista cselekményéről van szó. Ezen büntettek büntetőjogi elbírálása, az alkoholizáció mint enyhítő vagy súlyosbító körülmény, az alkoholista fogalmának meghatározása, beszámíthatósága, a bűntevő alkoholisták kezelése, különösen pedig a visszaesőkkel való elbánás – számos ellenmondásnak és forensikus vitának a tárgya, melyekben néha a legellentétebb álláspontok és nézetek jutnak kifejezésre. Egységes ezen vitákban csak *azon felfogás, mely a kifejezett alkoholistákat, ha kezelésük szükségessé válik, gondnokság alá helyezi és a kényszergyógyítást is elrendelheti*. A legutóbbi londoni alkoholizmus elleni kongresszuson (1909) is nagyarányú vita folyt e tárgy körül és *Aschaffenburg*, e kérdés legalaposabb ismerője, a következő tételekbe foglalta össze a kérdés lényegét:

1. Iszákosnak (alkoholistának, alkoholbetegnek) azon embereket nevezzük, kik rendszeresen vesznek magukhoz jelentékeny mennyiségű szeszes italt.

2. Jelentékenynek kell tekintenünk minden oly alkoholmennyiséget, mely – ha csak rövid időre is – zavarólag hat a testi vagy szellemi működésre¹.

3. Mindenki, ki alkoholt fogyaszt, abban a veszélyben forog, hogy iszákossá, minden iszákos abban a veszélyben, hogy bűntevő alkoholistává lesz.

¹ Szükségesnek tartom e helyen újból megemlíteni, hogy *Kräpelin*, *Aschaffenburg* és mások eddig meg nem czáfolt kísérletei szerint a felnőtt egészséges férfinál már 30 köbcm tiszta alkohol - a mi megfelel 0.30 l. bornak vagy 0.70 l. sörnek – a szellemi működést, ha igen kis mértékben is, órákon át leszállítja. Természetesen ezen határ egyénenként változik, kevésbé ellentálló egyéneknél esetleg sokkal alacsonyabb.

4. Minél erősebb a veleszületett vagy szerzett hajlam az izsakosságra, annál nagyobb a közveszélyessége.

5. Az alkoholista bűnösökkel szemben nem elég a büntető rendszabályok alkalmazása. Oly rendszernek megteremtésére van szükség, mely a baj alapját, az alkoholizmust, akarja megszüntetni, megelőzni.

6. Ajánlatosak a következő törvényes rendszabályok:

a) Ha valaki ittas állapotban követ el büntetett és az orvosi szakvélemény megállapította, hogy idült alkoholista, akkor a bíróság intézkedjék, hogy az illető egy tisztán ezen célznak szolgáló gyógyintézetbe szállíttassék.

b) A gyógyintézetbe való szállítást megelőzheti a szabadságvesztés büntetése, amennyiben ez a körülményekből kifolyólag szükségesnek mutatkozik.

c) A gyógyintézeti tartózkodás ideje nem a büntettől, hanem a kezelés eredményétől tétessék függővé.

d) *A gyógyintézetbe való utalással ex officio megindításék a gondnoksági eljárás.*

e) Az intézetből való elbocsátás először feltételes. A feltételes szabadságideje alatt a gondnokság fel nem oldható.

f) A visszaeső alkoholista újból gyógyintézetbe szállítandó¹.

g) Újabb elbocsátás kísérlete két évnél előbb nem történhetik meg.

h) Ha a beteg gyógyíthatlannak mutatkozik, akkor az véglegesen és állandóan intézetben tartandó.

Ezen tételek megfelelnek a mai tudományos felfogásnak úgy orvosi mint jogi tekintetben és belőlük még csak egy következtetést kell vonnunk, hogy az alkoholisták számára kétféle intézetet kell alapítanunk. Nyílt jellegű intézeteket az önként jelentkező alkoholbetegek számára és zárt jellegűeket a bűntevő alkoholisták részére, mely utóbbiak egyúttal tartózkodási helyei volnának a visszaeső és gyógyíthatlan alkoholistáknak is. A gyógy mód nem más, mint a példaadás, nevelés és oktatás eszközeivel a betegek akaraterejét emelni, őket az absztinenciára nevelni. A kezelésnek fontos kiegészítő

¹ Visszaesettnek tekintendő minden elbocsátott alkoholista, ki újból szeszes italt fogyaszt, bármily mennyiségben is.

szító része a rendszeres és produktív testi munka. *Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy az alkoholizmus ellen más gyógyszer, mint az absztinenciára való nevelés nem létezik és hogy az e célra hirdetett különféle gyógyszer közönséges, a legtöbb esetben rosszhiszemű csalás. A teljes alkoholelvonás az utolsó tíz év általános tapasztalatai szerint minden kellemetlenség nélkül rögtön történhetik.*

* *
*

Összegezve a mondottakat, az alkoholkérdés mai állásában röviden három körülmény kelti fel figyelmünket: az első az, hogy *az alkoholelles mozgalomnak mostanig egyedül bevált taktikája, eredményes harceszköze az absztinencia* elvén épül fel, még pedig a teljes tartózkodás mindennemű aethylalkoholtartalmú italoktól, nevezzek ezt bornak, sörnek, pálinkának stb. Másodsor, hogy a felvilágosító munkának meg kell előznie az állami beavatkozást, mert ez csak ott hajtható végre, hol az illető intézkedéseket a közvélemény helyeseknek tekinti és hogy ennek folytán *a népszavazás alapján létrejött községi tilalom – a lokál-opció – leghatásosabb módja a törvényhozási intézkedéseknek.* Harmadszor pedig, hogy ennek elérésére kettő szükséges, *az államok teljes demokratizálása, vagyis minden beszámítható egyénnek – férfinak, nőnek egyaránt – megadni a beleszólás jogát az államháztartás ügyeibe és a nép kulturális színvonalának emelése a felvilágosítás, az oktatás eszközével.* Es a tapasztalat mutatja, hogy a mozgalom nem hálátlan! *Az Egyesült-Államok, Norvégia és Finnország fényes példái annak, hogy a sikeresen megvívott alkoholelles harcz ismét mennyire erősítette a demokratikus eszméket és a kultúrát*

